

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2007

Miroslav Halapin

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE

Fakulta mezinárodních vztahů

Obor: Mezinárodní obchod

Ekonomický vývoj Slovenska po rozdělení ČSFR

Bakalářská práce

Vypracoval: Miroslav Halapin

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Vlasta Adámková, CSc.

Prehlásenie

Prehlasujem, že som bakalársku prácu na tému Ekonomický vývoj Slovenska po rozdelení ČSFR vypracoval samostatne. Všetku použitú literatúru a podkladové materiály uvádzam v priloženom zozname literatúry.

V Prahe dňa

.....

Podpis

Obsah

Úvod.....	5
1 Transformačný proces Slovenska	7
1.1 Transformačný proces v ČSFR.....	7
1.1.1 Privatizácia.....	8
1.1.2 Ostatné transformačné zmeny.....	10
1.2 Vývoj po rozdelení ČSFR.....	11
1.2.1 Roky 1993 - 1998	12
1.2.1.1 Privatizácia.....	12
1.2.2 Roky 1999 - 2006	13
1.2.2.1 Privatizácia štátnych monopolov	14
1.2.2.2 Dôchodková reforma	15
1.2.2.3 Daňová reforma	17
1.2.2.4 Reforma zdravotníctva.....	18
1.2.3 Hodnotenie reforiem	19
2 Vývoj makroekonomických ukazovateľov	22
2.1 Hrubý domáci produkt	22
2.1.1 Odvetvová štruktúra.....	25
2.2 Inflácia	25
2.2.1 Vývoj spotrebiteľských cien	26
2.3 Trh práce	29
2.3.1 Zamestnanosť.....	29
2.3.2 Nezamestnanosť.....	30
2.4 Zahraničný obchod	35
2.5 Platobná bilancia.....	37
2.5.1 Bežný účet.....	38
2.5.2 Priame zahraničné investície.....	38
2.6 Menová politika	41
2.6.1 Vývoj kurzu slovenskej koruny	42
2.7 Fiškálna politika.....	45
2.7.1 Deficit verejných financií	45
2.7.2 Verejný dlh	47
3 Slovensko a Európska únia	49
3.1 Prístupový proces Slovenska k EÚ	49
3.2 Prijatie eura	52
3.2.1 Plnenie maastrichtských kritérií.....	52
3.2.2 Prínosy a náklady zavedenia eura	54
Záver	56
Zoznam použitej literatúry	59
Zoznam tabuliek a grafov	61

Úvod

Slovensko, krajina ležiaca v srdci Európy, prešlo v 20. storočí rozmanitým vývojom. Jednu z najbúrlivejších a najdynamickejších etáp svojho vývoja prežilo po roku 1989. Počiatkové nadšenie z pádu komunistického režimu bolo vďaka nenaplneniu očakávaní vystriedané skepsou, ktorá vyústila do rozpadu Česko – slovenskej federatívnej republiky (ČSFR). Vznikla samostatná Slovenská republika (SR), ktorá nebola na svoje nové postavenie úplne pripravená. Začala sa pre ňu dlhá cesta dobiehania vyspelých ekonomík, ktorá bola a je sprevádzaná prekonávaním detských chorôb, ale aj postupným získavaním medzinárodného uznania. Cieľom tejto práce je analyzovať ekonomický vývoj krajiny po rozdelení ČSFR prostredníctvom makroekonomických indikátorov a popísať transformačné zmeny a reformy, ktoré ovplyvnili ich vývoj.

Práca je rozdelená do 3 kapitol. Prvá kapitola popisuje transformačný proces Slovenskej republiky. Transformačný proces je veľmi komplexný proces, ktorý zasahuje viaceré oblasti spoločnosti. V tejto kapitole popisujem ekonomické aspekty transformácie, keďže sa jedná o zmeny, ktoré do značnej miery determinujú výkonnosť ekonomiky od roku 1990. V úvode kapitoly sa venujem stručnému náčrtu východiskovej situácie na začiatku transformácie a popisu jej prvej fázy, ktorá sa síce odohrala pred rozdelením Československa, ale z hľadiska závažnosti uskutočnených systémových zmien a ich dopadu na ekonomiku v najbližších rokoch predstavuje kľúčovú etapu. Druhá časť kapitoly vykresľuje v stručnosti transformačný proces po roku 1993. Väčší priestor je ponechaný základnej charakteristike a zhodnoteniu silných a slabých stránok 3 významných reforiem: dôchodkovej reformy, daňovej reformy a reformy zdravotníctva.

Druhá kapitola hodnotí ekonomický vývoj Slovenska po rozdelení ČSFR na základe analýzy makroekonomických ukazovateľov. Pozornosť je venovaná podrobnejšiemu popisu vývoja HDP, inflácie a nezamestnanosti, ako aj platobnej bilancii so zameraním na zahraničný obchod a priame zahraničné investície a menovej a fiškálnej politiky.

V tretej kapitole je pozornosť zameraná na integráciu Slovenska do Európskej únie. V prvej časti je chronologicky opísaný prístupový proces Slovenska do Európskej únie, od svojho počiatku v roku 1993 až do úspešného konca v roku 2004. Jedná sa o komplikovaný proces, v ktorom muselo Slovensko prekonať mnohé neúspechy, ale zároveň dosiahlo viaceré pokroky. V druhej časti sa zaoberám aktuálnou otázkou členstva Slovenska v Hospodárskej a menovej únii a zavedenia eura, ktoré je plánované na rok 2009. Hodnotím plnenie konvergenčných kritérií a prínosy a náklady jednotnej meny.

Informácie pre bakalársku prácu som čerpal z knižných publikácií a internetových zdrojov v slovenskom jazyku. Štatistické údaje pochádzajú zo stránok Štatistického úradu SR (ŠÚ SR) alebo Národnej banky Slovenska (NBS). Nápomocné mi boli publikácie rôznych odborných organizácií (INEKO, SAV, M.E.S.A. 10). Pre lepšiu prehľadnosť uvádzam grafy a tabuľky priamo v texte.

1 Transformačný proces Slovenska

Slovensko prešlo od roku 1989 obrovskými zmenami v politickej a ekonomickej oblasti. Medzi zmeny v politickej oblasti možno rátať nastolenie demokratického režimu, rozdelenie Československa a vytvorenie samostatného štátu a v neposlednom rade integráciu do medzinárodných štruktúr. Ekonomické zmeny sú súčasťou transformačného procesu, ktorého cieľom bol prechod od centrálne riadenej ekonomiky k tržnému hospodárstvu. Transformačný proces zahŕňa prevratné zmeny, ktoré vytvorili základy novej spoločnosti. Bol spojený s veľkými očakávaniami, ktoré sa úplne nenaplnili, ale svoj cieľ splnil. Transformačný proces Slovenska možno rozdeliť do 3 etáp. Prvá etapa (1990 – 1992) sa odohrala v rámci bývalého Československa a tvorili ju reformy, ktoré korigovali a odstránili negatívne črty predchádzajúceho ekonomického systému. Druhá etapa (1993 – 1998) začala vytvorením samostatného štátu a vyznačovala sa spomalením reforiem. Táto etapa bola výrazne ovplyvnená politickým prostredím. V tretej etape (1999 – 2006) došlo k obnoveniu transformačného procesu, ktorý akceleroval v druhej polovici tejto etapy v podobe radikálnych reforiem.

1.1 Transformačný proces v ČSFR

Do roku 1989 bolo Slovensko súčasťou komunistického Československa, ktoré patrilo medzi totalitné režimy združené v Rade vzájomnej hospodárskej pomoci (RVHP)¹. Ekonomika bola založená na štátnom vlastníctve a centrálnom plánovaní, ktoré znemožňovalo efektívnu alokáciu zdrojov. Prvoradú úlohu zohrávala priemyselná výroba, ktorá bola surovinovo a materiálovo náročná. Ekonomika trpela makroekonomickou nerovnováhou, t.j. prevahou dopytu nad ponukou, čo sa prejavilo v potláčaní inflácie. Umelo sa udržiavala plná zamestnanosť v štátnych podnikoch. Ceny boli iba nástrojom účtovníctva a nemali žiadnu informatívnu hodnotu. V ekonomike prevažovalo mäkké rozpočtové obmedzenie, v dôsledku čoho neboli štátne podniky nútené hospodáriť efektívne. Zahraničný obchod bol ovládaný štátom a orientoval sa na krajiny združené v RVHP.

Pád komunistického režimu, známy ako nežná revolúcia, začal 17. novembra 1989 a prvé slobodné voľby sa konali v júni 1990. K zvrhnutiu komunistického režimu prispela aj túžba

¹ Existovala v rokoch 1949 – 1991. Členmi boli ZSSR, Československo, Maďarsko, Poľsko, Rumunsko, Bulharsko, Albánsko, NDR, Vietnam, Kuba a Mongolsko.

Ľudí po zlepšení ekonomickej situácie. Po páde komunistického a nastolení demokratického režimu bolo nutné uskutočniť systémové zmeny, ktoré odstránili politické i ekonomicke deformácie socialistického hospodárstva. Tieto zmeny vytvorili podmienky pre vznik právneho štátu a etablovanie tržného hospodárstva a jeho charakteristických črt ako sú prevaha súkromného vlastníctva, sloboda podnikania, vzájomná interakcia medzi dopytom a ponukou a konkurenčné prostredie. Častým predmetom diskusie boli rýchlosť a rozsah realizácie reforiem. V Československu sa vykryštalizovali 2 názorové prúdy. Prvý prúd, reprezentovaný ministrom financií Václavom Klausom, presadzoval radikálnu (šokovú) reformu založenú na rýchlom vytvorení konkurenčného prostredia prostredníctvom okamžitej a rozsiahlej liberalizácie a privatizácie. Táto koncepcia sa paralelne uskutočňovala v Poľsku a bola preferovaná zahraničnými odborníkmi. Druhá názorová skupina na čele s podpredsedom federálnej vlády Valtrom Komárkom uprednostňovala pomalšiu, tzv. gradualistickú reformu, ktorá spočívala v postupnej liberalizácii a privatizácii. Podobný prístup sa uplatnil v Maďarsku. V názorovom strete zvíťazila prvá skupina, ktorej stratégia bola schválená federálnym parlamentom v septembri 1990 pod názvom Scenár ekonomickej reformy. Jeho základné priority boli:

- liberalizácia cien a vonkajších ekonomických vzťahov
- reštriktívna menová a rozpočtová politika
- rozsiahla privatizácia
- podpora štrukturálnych zmien

Transformačný proces československej ekonomiky začal v roku 1991, hoci čiastočné zmeny sa odohrali už v roku 1990. Jeho najdôležitejšími súčasťami boli cenová liberalizácia, liberalizácia vonkajších ekonomických vzťahov, zmena režimu kurzu meny a privatizácia.

1.1.1 Privatizácia

Privatizácia, prechod od verejného k súkromnému vlastníctvu, predstavuje jeden z kľúčových prostriedkov transformácie z centrálne plánovanej na tržnú ekonomiku. Privatizácia odstraňuje jeden zo základných deformačných rysov socialistického hospodárstva – prevahu verejného vlastníctva nad súkromným a vytvára predpoklady pre efektívnejšie hospodárenie. Privatizačný proces v ČSFR a neskôr v SR bol oproti iným postkomunistickým krajinám špecifický predovšetkým svojimi metódami, ktoré boli odrazom charakteru ekonomickej reformy v Československu. Metódy mali v prvom rade napĺňať požiadavku

rýchlosti, keďže autori reformy považovali vysoký podiel štátneho vlastníctva za prekážku účinnejšej reštrukturalizácie ekonomiky.

Privatizácia sa odohrala v 3 paralelných etapách, ktoré sa líšia predmetom a použitými metódami:

- reštitúcia
- malá privatizácia
- veľká privatizácia

Reštitúciu, t.j. proces navrátenia majetku znárodneného po roku 1948 pôvodným majiteľom, možno chápať ako súčasť privatizácie iba v širšom slova zmysle a preto sa jej v tejto kapitole nebudem venovať.

Malá privatizácia² predstavovala kvôli svojej menšej náročnosti a rozsahu prvú etapu privatizácie, ktorá predchádzala komplexnejšiemu procesu veľkej privatizácie. Predmetom malej privatizácie boli hnutel'né a nehnuteľné veci, ktoré boli súčasťou prevádzkových jednotiek organizácií činných v oblasti služieb, obchodu a poľnohospodárstva³. Vlastnícky prevod sa však netýkal práv a záväzkov vzťahujúcich sa na tieto veci. Privatizovaný majetok mohli nadobudnúť iba tuzemské fyzické a právnické osoby. Jedinou používanou metódou bola verejná dražba, ktorej výhoda tkvela v jednoduchosti a rýchlosti. Malá privatizácia sa uskutočnila v období medzi 14. februárom 1991 a 1. marcom 1994 a jej výsledkom bol predaj 9 667 prevádzkových jednotiek v celkovej hodnote 12,3 mld. Sk. Získané prostriedky boli použité na ozdravné procesy (najmä rozvojové programy podnikov). Pozitívom malej privatizácie bola rýchla demonopolizácia maloobchodu a sektoru služieb, ktorá vytvorila konkurenčné prostredie v ekonomike a predpoklady pre rozvoj malého a stredného podnikania. Negatívom boli nevyjasnené vlastnícke vzťahy spôsobené nedokonalým právnym rámcom.

Veľká privatizácia⁴ predstavovala komplexnejší proces prechodu vlastníckych práv u väčších štátnych podnikoch. Na rozdiel od malej privatizácie bol predmetom veľkej privatizácie aj prevod práv a záväzkov vzťahujúcich sa na privatizovaný majetok. Pri veľkej privatizácii sa uplatnili viaceré metódy:

- priamy predaj
- verejná dražba

² Legislatívne upravená zákonom č. 427/1990, o prevode vlastníctva štátu k niektorým veciam na iné právnické alebo fyzické osoby v znení neskorších predpisov

³ Kolektív autorov M.E.S.A. 10: Od spoločného k súkromnému – 10 rokov privatizácie na Slovensku. 1. vyd. Bratislava: 1999, str. 20

⁴ Legislatívne upravená zákonom č. 92/1991, o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby

- verejná súťaž
- kupónová privatizácia

Prvé 3 uvedené metódy sa bežne používajú na celom svete a dajú sa teda označiť ako štandardné. Neštandardnou metódou, ktorá bola aplikovaná výlučne v podmienkach československej a slovenskej ekonomiky, je kupónová privatizácia. Jej podstata spočívala v transformácii štátnych podnikov na akciové spoločnosti prostredníctvom výmeny akcií za investičné kupóny, ktoré občania za úplatu získali. Jej tvorcovia si od nej sľubovali rýchly prevod vlastníckych práv, vyriešenie problému nedostatku kapitálu a eliminovanie korupcie. Objavili sa však aj problémy v podobe prílišného množstva akcionárov a nekalých praktík investičných privatizačných fondov.

Kvôli svojmu rozsahu a zabezpečeniu plynulosti bola privatizácia rozdelená do dvoch etáp. Prvá vlna privatizácie prebiehala v rokoch 1991 – 1993, počas ktorých bol sprivatizovaný majetok 678 podnikov v celkovej hodnote 169,1 mld. Sk. Primárnym nástrojom prvej vlny bola kupónová privatizácia, ktorá prebiehala v období máj – december 1992. V jej prvej vlne sa na Slovensku obchodovalo s akciami 484 akciových spoločností a zúčastnilo sa jej vyše 2,5 mil. ľudí.

1.1.2 Ostatné transformačné zmeny

V roku 1990 existovali v Československu 3 druhy cien: centrálné určované, tržné a regulované. Prvým liberalizačným krokom bolo odstránenie dotácií spotrebiteľských cien. K 1. januáru 1991 sa uskutočnila rozsiahla cenová liberalizácia, v rámci ktorej sa uvoľnilo približne 85 % cien. Regulované zostali ceny nájomného, dopravy a energií. Liberalizácia sa prejavila v raste inflácie, ale vďaka reštriktívnej menovej politike a režimu fixného kurzu sa vývoj cien stabilizoval ešte v roku 1991.

Základ liberalizácie vonkajších ekonomických vzťahov spočíval v odstránení monopolu štátu v zahraničnom obchode. Štát si pod kontrolou ponechal iba obchod s niektorými artiklami (napr. zbrane). Prijatím zákona č. 113/1990 Zb. sa zrovnoprávnilo postavenie fyzických a právnických osôb v zahraničnom obchode. 1. januára 1991 bola zavedená vnútorná vymeniteľnosť (konvertibilita) koruny, ktorá umožnila právnickým, a neskôr fyzickým osobám, získať prístup k zahraničným devízam. Podniky mali možnosť získať prostriedky na financovanie dovozu v cudzej mene a súčasne pri exporte museli uschovať svoje získané prostriedky v cudzej mene u centrálnej banky výmenou za domácu menu. V roku 1991 sa reštrukturalizoval colný sadzobník a zaviedla sa dovozná prirážka, ktorá mala

chrániť domáci priemysel. Zmenila sa aj teritoriálna orientácia zahraničného obchodu z dôvodu rozpadu RVHP a zníženého dopytu na týchto trhoch.

V priebehu roku 1990 bola československá koruna niekoľkokrát devalvovaná s cieľom priblížiť jej oficiálny kurz ku kurzu, ktorý bol ponúkaný na čiernych trhoch. V záujme zachovania stability meny bol zavedený režim fixného kurzu v podobe zavesenia koruny na kôš 5 mien (americký dolár, nemecká marka, rakúsky šiling, švajčiarsky frank a od roku 1992 francúzsky frank) s fluktučným pásmom $\pm 0,5 \%$. Centrálna parita bola stanovená vo výške 28 Kčs/USD.

V rokoch 1991 – 1992 zažívala československá ekonomika transformačnú recesiu, ktorej prejavom bol pokles HDP a zamestnanosti a rast inflácie. Tieto javy prebehli vo výraznejšej miere v SR. Recesia bola očakávaná, ale v menšom rozsahu. Toto obdobie možno označiť ako fázu adaptácie ekonomiky na nové podmienky. Najhoršie sa týmto podmienkam prispôbili podniky v poľnohospodárstve a ťažkom priemysle, čo okrem poklesu HDP a zamestnanosti znamenalo aj postupnú zmenu štruktúry HDP a zamestnanosti v prospech sektoru služieb. Na začiatku transformačného procesu sa rátalo s rýchlejšou adaptáciou mikroekonomických subjektov než tomu bolo v skutočnosti. Nedostatok skúseností a kapitálu však boli vážnou prekážkou.

1.2 Vývoj po rozdelení ČSFR

V priebehu rokov 1990 – 1992 rástlo politické a sociálne napätie v oboch častiach federácie, čo nakoniec vyústilo do rozpadu ČSFR a vzniku dvoch samostatných krajín. Skutočné dôvody rozdelenia sú diskutabilné. Rastúci nacionalizmus viedol k prehĺbovaniu nezhôd medzi politikmi a bol hlavným faktorom rozdelenia. Za rozpadom federácie sa čiastočne skrýval aj ekonomický vývoj. Slovensko bolo postihnuté systémovými reformami tvrdšie a zaznamenalo väčší prepád makroekonomických ukazovateľov. Podľa slovenských politikov boli reformy prispôbené českým podmienkam a nebrali ohľad na slovenské prostredie. V skutočnosti však bolo zaostávanie Slovenska zapríčinené menšou ekonomickou vyspelosťou a tým pádom menšou prispôbivosťou na nové podmienky. Na základe tohto politického a ekonomického vývoja získali slovenskí politici presvedčenie o potrebe vlastného štátu. Dňa 1. januára 1993 oficiálne vznikli Slovenská republika a Česká republika ako nástupnícke krajiny ČSFR.

1.2.1 Roky 1993 - 1998

Ekonomický dopad rozdelenia nebol na SR priaznivý. Recesia, z ktorej sa ekonomika pomaly dostávala, sa prehĺbila, keďže krajina disponovala nedostatočnou infraštruktúrou a administratívou a malým know – how v oblasti riadenia štátu⁵. Problémom bola aj vysoká previazanosť s ČR v obchodnej a podnikateľskej oblasti, v ktorých došlo k zníženiu intenzity vzájomných vzťahov. Transformačný proces nebol v roku 1993 ani zďaleka na konci. Slovenská vláda na čele s Vladimírom Mečiarom však pred ekonomickými záujmami krajínami uprednostňovala vlastné mocenské záujmy. Reformy sa v mnohých oblastiach spomalili alebo úplne zastavili. Namiesto mikroekonomickej reštrukturalizácie a podpory investičnej činnosti zahraničných subjektov bol rast ekonomiky podnecovaný expanzívnou fiškálnou politikou. Spomalila sa cenová deregulácia. Neuskutočnili sa potrebné reformy v školstve, zdravotníctve či verejnej správe. Privatizácia stratila svoj skutočný zmysel a stala sa nástrojom získania mocenského a ekonomického vplyvu. Až do roku 1998 vykazovala ekonomika priaznivé hodnoty HDP a inflácie, ktoré boli dosahované na úkor rastu deficitu verejných financií a verejného dlhu. Rast mal teda v dlhodobom meradle deformačné účinky na hospodárstvo. Skutočným obrazom vývoja ekonomiky bola vysoká nezamestnanosť. Kvôli politike vlády, ktorá uprednostňovala domácich investorov, neprúdili do ekonomiky potrebné zahraničné investície, ktoré by priniesli často chýbajúci kapitál a väčšiu transparentnosť.

1.2.1.1 Privatizácia

Druhá vlna privatizácie sa začala v septembri 1993 a formálne trvala do roku 1996. Jej charakter bol ovplyvnený zmenou koncepcie privatizácie v septembri 1992, po ktorej sa kupónová privatizácia začala považovať za okrajovú a uprednostňovať sa začali štandardné metódy. V roku 1994 sa po dočasnom páde Mečiarovej vlády začala pripravovať druhá vlna kupónovej privatizácie, do ktorej sa zaregistrovalo 3,4 mil. občanov SR. V decembri 1994 však bola kupónová privatizácia definitívne zrušená a nahradená dlhopisovou privatizáciou. V rámci dlhopisovej privatizácie dostali občania možnosť získať dlhopis Fondu národného majetku (FNM) v menovitej hodnote 10 000 Sk so splatnosťou do 31. decembra 2000. Celková hodnota dlhopisov vyplatených do roku 2001 predstavovala 38 mld. Sk. Táto metóda však bola vytláčaná štandardnými metódami, najmä priamym predajom, prostredníctvom

⁵ Bagatelas, William, Sergi, Bruno: The Slovak economy and EU membership. 1. vyd. Bratislava: IURA EDITION 2004, str. 58

ktorých sa rozdával majetok štátu za neprimerane nízke sumy sympatizantom vládnej koalície.

Tabuľka č. 1: Porovnanie uplatnenia metód privatizácie v prvej a druhej vlne (ako podiel na celkovom výstupe v %)

Metóda privatizácie	1. vlna privatizácie	2. vlna privatizácie
Štandardné metódy	32,7	59,5
Bezodplatný predaj	11,5	22,2
Vklad majetku do a.s.	55,1	17,1
Fyzické vrátenie majetku	0,7	1,2

Prameň: M.E.S.A. 10

1.2.2 Roky 1999 - 2006

Prelomovým rokom vo vývoji slovenskej ekonomiky bol rok 1998. V septembri 1998 vyjadrili občania nespokojnosť s vládou V. Mečiara prostredníctvom parlamentných volieb, po ktorých sa sformovala široká vládna koalícia na čele s Mikulášom Dzurindom, ktorý na tomto poste zotrval až do roku 2006. Nová vláda musela urýchlene napraviť politické i ekonomické prešľapy bývalej vlády. Prvoradou úlohou bolo uskutočniť potrebné reformy a obnoviť prístupové rokovania s EÚ. Reštrukturalizačný proces sa začal v roku 1999 a zahŕňal v prvej fáze privatizáciu bánk a štátnych monopolov, cenovú dereguláciu a zmeny v daňovej sústave. Vláda prijala úsporné opatrenia, ktoré viedli v rokoch 1999 – 2000 k poklesu HDP a rastu nezamestnanosti. Cenová liberalizácia, v ktorej sa od roku 1993 takmer nepokročilo, zdvihla hladinu spotrebiteľských cien. Vďaka zmene privatizačných podmienok a zlepšenému podnikateľskému prostrediu začali do ekonomiky pritekať zahraničné investície. V roku 2000 dosiahla ekonomika prvýkrát svoju predtransformačnú úroveň z roku 1989. V porovnaní s rokom 1989 však bola štruktúra ekonomiky značne rozdielna vo viacerých aspektoch ako sú prevaha súkromného sektora alebo existencia konkurenčného prostredia. V roku 2003 odštartovala druhá etapa reštrukturalizácie, ktorá je charakterizovaná veľkými systémovými zmenami vo viacerých verejných sektoroch. Táto reformná vlna zahŕňa:

- daňovú reformu
- dôchodkovú reformu
- reformu zdravotníctva

- reformu verejných financií
- reformu trhu práce
- reformu verejnej správy

Reformy možno považovať za radikálne kvôli krátkemu časovému intervalu (2003 – 2005), v ktorom sa odohrali. Ich dopad na obyvateľstvo bol nárazový, a preto neboli prijaté úplne kladne. Napriek viacerým nedostatkom reforiem, vyplývajúcich z politických kompromisov a krátkosti času, prevažujú ich pozitíva nad negatívami. O ich dopade na ekonomiku svedčí vývoj makroekonomických ukazovateľov, ktoré dosahujú najlepšie hodnoty počas existencie Slovenska.

V júni 2006 sa do čela štátu dostala nová, ľavicovo orientovaná vláda Roberta Fica, ktorej program je založený na korekcii uskutočnených reforiem. Zmeny sa už uskutočnili v daňovom systéme alebo zdravotníctve. Pre pokračovanie ekonomického rastu Slovenska je dôležité, aby vláda nevyužívala zmeny v reformách ako nástroj získavania voličských hlasov. Podstatné je zachovanie reforiem, ktoré preukázateľne fungujú, odstránenie ich nedostatkov a dokončenie transformačného procesu, ktorý sa vo viacerých oblastiach (napr. školstvo) stále neskončil.

1.2.2.1 Privatizácia štátnych monopolov

Od roku 1999 sa prioritou privatizačného procesu stáva zmena vlastníckych vzťahov v štátnych monopoloch. Predchádzajúce vlády sa k ich privatizácii neodhodlali z politických (väčšina občanov bola proti privatizácii) a ekonomických (strach z rastu inflácie a nezamestnanosti) dôvodov. V roku 1995 bol prijatý zákon č. 192/1995 Z.z., o strategických podnikoch, ktorý taxatívne stanovil 36 štátnych podnikov, ktoré nemohli byť predmetom privatizácie. Tento zákon bol zrušený novelou zákona č. 92/1991 Zb., ktorá umožnila privatizáciu strategických podnikov⁶ pod podmienkou uchovania majoritnej väčšiny štátu v minimálnom rozsahu 51 %. Táto povinnosť bola zrušená v roku 2004, čím získal štát voľnú ruku pri privatizácii. V rokoch 2000 - 2005 boli sprivatizovaná štátne monopoly ako Slovenské telekomunikácie (podiel štátu 49 %), Transpetrol (podiel štátu 51 %), Slovenský plynárenský priemysel (podiel štátu 51 %), Slovenské elektrárne (podiel štátu 34 %) a iné energetické a teplárenské závody. Prostriedky získané v privatizácii sa použili na krytie deficitu verejných financií, splatenie dlhovej služby a financovanie dôchodkovej reformy.

⁶ Slovenský plynárenský priemysel, Slovenské elektrárne, Transpetrol, Západoslovenské energetické závody, Stredoslovenské energetické závody, Východoslovenské energetické závody

Súčasťou privatizačného procesu bol aj predaj najväčších štátnych bánk zahraničným investorom, ktorí disponovali potrebným know – how.

1.2.2.2 Dôchodková reforma

Prvá koncepcia reformy dôchodkového systému založená na trojpilierovom princípe sa objavila už v roku 1999. Úspešne sa však presadil až druhý návrh v roku 2003.

Slovensko prechádza podobne ako väčšina európskych krajín nepriaznivým demografickým vývojom, ktorého prejavom je pokles pôrodnosti, predlžovanie strednej dĺžky života a pokles počtu produktívneho obyvateľstva. Kým v roku 2003 pripadalo na 100 pracujúcich 72 dôchodcov, v roku 2040 bude podľa prognóz 100 pracujúcich živiť 136 poberateľov starobných dôchodkov. Tento demografický vývoj možno klasifikovať ako hlavnú príčinu nutnosti zmeny dôchodkového systému. Okrem toho trpel sociálny systém aj inými nedostatkami v podobe vysokého odvodového zaťaženia a z toho vyplývajúcej nízkej efektívnosti (na zabezpečenie dôchodku vo výške 40 % hrubej mzdy sa spotrebovalo 28 % hrubej mzdy vo forme odvodov).

Dôchodková reforma sa uskutočnila v troch krokoch, ktoré mali podobu zákonných opatrení:

- Zákon č. 461/2003 Zb. o sociálnom poistení, ktorý mení prvý priebežný pilier,
- Zákon č. 43/2004 Zb. o starobnom dôchodkovom sporení, ktorý zakladá druhý kapitalizačný pilier dôchodkového zabezpečenia a
- Zákon č. 650/2004 Zb. o doplnkovom dôchodkovom sporení, ktorý reformuje tretí pilier dôchodkového systému.

Prvým reformným krokom bola novelizácia Zákona o sociálnom poistení, ktorá znamenala prechod od sociálneho zabezpečenia k sociálnemu poisteniu. Cieľom reformy bolo predovšetkým posilniť uplatňovanie miery zásluhovosti pri výpočte výšky dôchodkov. Kým pred reformou bolo možné získať vyšší dôchodok vďaka vyšším príjmom v dobe pred odchodom do dôchodku (započítavalo sa 5 z posledných 10 odpracovaných rokov), tak po reforme sa pri vymeriavaní dávok prihliada na väčší počet odpracovaných rokov (všetky odpracované roky od roku 1994). Významnou zmenou bolo aj predĺženie veku odchodu do starobného dôchodku na 62 rokov. Taktiež sa znížila závislosť dôchodkového systému od politických vplyvov zavedením tzv. švajčiarskej indexácie⁷ dôchodkov.

⁷ Valorizácia dôchodkov závisí od miery inflácie a rastu nominálnych miezd, ktoré majú rovnakú váhu.

Najpodstatnejšou časťou reformy bolo zavedenie druhého kapitalizačného piliera. Vytvorením druhého piliera sa vytvoril systém individuálneho dôchodkového sporenia pre tú časť poistencov, ktorí neodvedú poistnú čiastku len do fondu Sociálnej poisťovne, ale aj do fondov súkromných dôchodkových správcovských spoločností (DSS). Vstup do druhého piliera sa stal povinným pre všetkých poistencov, ktorí vstúpili do prvého pracovného pomeru po 1. januári 2005. Ostatní poistenci sa mohli do 30. júna 2006 rozhodnúť, či ostanú v pôvodnom priebežnom systéme alebo začnú na svoj dôchodok sporiť v DSS. Druhú možnosť využilo približne 1,5 mil. ľudí. Podstatu celej reformy objasňuje Tabuľka č. 2. Zatiaľ čo pred reformou odvádzali zamestnávateľia dôchodkové odvody v plnej výške 18 % hrubej mzdy do Sociálnej poisťovne, po reforme smeruje polovica odvodov do Sociálnej poisťovne a polovica na osobné účty u DSS. DSS vyberajú poplatky za vedenie účtov a majú zákonnú povinnosť ukladať získané prostriedky do troch typov fondov⁸, ktoré sa potom zhodnocujú na kapitálových trhoch. Výnosnosť fondov závisí od vývoja na týchto trhoch a ich typu, nie je teda garantovaná štátom. Obmedzujúcou podmienkou je však povinnosť DSS investovať minimálne 30 % prostriedkov na slovenskom kapitálovom trhu. Argumentom v prospech tohto obmedzenia je snaha o oživenie slovenského kapitálového trhu a prostredníctvom neho aj finančnej situácie niektorých podnikov. Na druhej strane sa obmedzením investičnej činnosti DSS ohrozuje podstata druhého piliera, keďže jeho fungovanie je do značnej miery závislé na zhodnocovaní vložených aktív. Nerozvinutý domáci kapitálový trh, tvorený najmä štátnymi dlhopismi s nižšou mierou výnosnosti, však predstavuje určitú bariéru maximalizácie výnosnosti.

Tabuľka č.2: Výška odvodov na dôchodkové zabezpečenie (v % hrubej mzdy)

	Pred reformou	Po reforme		
	Spolu	Starobný dôch.	Invalidný dôch.	Rezerva
1. priebežný pilier	28%	9%	6%	4,75%
2. kapitalizačný pilier	-	9%	-	-
Spolu	28%	28,75%		

Prameň: INEKO

Na Slovensku teda v súčasnosti existujú paralelne jednopilierový dôchodkový systém, v ktorom sú dôchodcovia vyplácaní z odvodov do Sociálnej poisťovne a dvojpilierový systém, v ktorom po dosiahnutí dôchodkového veku dostane oprávnená osoba časť dôchodku

⁸ konzervatívny, vyvážený a rastový fond

zo Sociálnej poisťovne (podľa odhadov vo výške 25 % hrubej mzdy) a druhú časť (podľa odhadov vo výške 35 % hrubej mzdy) jej vyplatia DSS vo forme doživotnej anuity alebo programového výberu.

V rámci reformy tretieho piliera, v ktorom si mohli zamestnanci sporiť na dôchodok už pred reformou, sa pretransformovali doplnkové dôchodkové poisťovne na doplnkové dôchodkové spoločnosti a zabezpečila sa bezpečnosť vkladov prostredníctvom ich oddelenia od majetku dôchodkových spoločností.

1.2.2.3 Daňová reforma

Od vzniku SR sa v daňovej sústave uskutočnili viaceré zmeny týkajúce sa úpravy sadzieb DPH a daní z príjmu. V priebehu rokov 1999 – 2002 sa znížila daň z príjmu právnických osôb (PO) a začali sa približovať sadzby DPH. Zmeny v daňovom systéme vyvrcholili realizáciou reformy daňovej sústavy. Reforma bola reakciou na rastúcu komplikovanosť daňového systému, ktorá destabilizovala podnikateľské prostredie. Podľa INEKO sa od roku 1993 počet slov v daňovom práve zdvojnásobil a len samotné zákony o dani z príjmu fyzických a právnických osôb boli novelizované 32 – krát⁹. Problémom bola existencia veľkého množstva daňových sadzieb a rôznych výnimiek. Výsledkom danej situácie bola rozdielna interpretácia daňového práva a jeho nízka vynútiteľnosť. Nižšie daňové príjmy mali negatívny dopad na rozpočtové hospodárenie štátu.

Podstata daňovej reformy spočívala v presune ťažiska daňového systému z priamych na nepriame dane. Komplikovanosť systému sa mala výrazne zredukovať zavedením jednotnej sadzby dane z príjmu a DPH a vylúčením duplicity zdanenia. Daňové príjmy sa mali podľa koncepcie reformy stať iba nástrojom fiškálnej politiky.

Od 1. januára 2004 sa príjmy fyzických a právnických osôb začali zdaňovať jednotnou lineárnou sadzbou vo výške 19 % hrubej mzdy. Lineárna sadzba nahradila v prípade FO 5 daňových sadzieb vo výške 10 %, 20 %, 28 %, 35 % a 38 % a v prípade PO daňovú sadzbu vo výške 25 %. Jednotná sadzba sa začala uplatňovať aj v prípade zrážkovej dane. Určitá progresivita zdaňovania sa zachovala zvýšením osobného nezdaniteľného minima. Zrušilo sa zdaňovanie dividend a podielov na zisku, čím sa zabránilo duplicite zdanenia. Zmenou pre živnostníkov bolo zrušenie paušálnej dane a zavedenie možnosti uplatnenia tzv. paušálnych výdavkov (vo výške 25 % celkových príjmov). Výrazne sa obmedzilo množstvo daňových výnimiek a úľav (až o 80 %), čím sa znížila administratívna náročnosť a neprehľadnosť

⁹ INEKO. Prečo treba reformovať daňový systém SR? Dostupné na <http://www.ineko.sk/reformy2003/dane.htm>.

systému. Boli zrušené všetky zložky tzv. trojdane (daň z dedičstva, daň z darovania a daň z prevodu a prechodu nehnuteľností). Druhým pilierom daňovej reformy bolo zavedenie jednotnej sadzby DPH vo výške 19 %, ktorá nahradila predchádzajúce 2 sadzby vo výške 14 % a 20 %. Zavedenie jednotnej sadzby sa dotklo predovšetkým tovarov, ktoré boli pôvodne zdaňované nižšou sadzbou (potraviny, lieky, energie, knihy, hotelové služby). Jednotná sadzba DPH mala kompenzovať príjmové výpadky štátneho rozpočtu spôsobené úpravou priamych daní.

Rovná daň existovala vo svojej pôvodnej podobe v rokoch 2004 – 2006. Od 1. januára 2007 sa do existujúceho systému zaviedla vyššia miera progresivity v podobe znižovania nezdaniteľného minima. Nezdaniteľné minimum sa podľa novely Zákona o dani z príjmu FO začne znižovať od hrubého mesačného príjmu vo výške 47 571 Sk. Ľudia s príjmom vyšším než 80 000 Sk si nebudú môcť uplatniť žiadnu odpočítateľnú položku. V prípade DPH opätovne existujú 2 sadzby. Okrem existujúcej sadzby vo výške 19 % sa zaviedla nižšia sadzba pre lieky a zdravotnícke pomôcky vo výške 10 %.

1.2.2.4 Reforma zdravotníctva

Rozsiahla reforma zdravotníctva sa uskutočnila v rokoch 2003 a 2004. Reforma bola nutná z dôvodu rastu vonkajšej zadlženosti zdravotníctva, nesúlady medzi potrebami a zdrojmi a celkovej nevhodnej štruktúry zdravotníckeho systému. Ciele reformy¹⁰ boli:

- zabezpečiť vyrovnané hospodárenie zdravotníctva
- zmeniť pozíciu štátu v systéme z aktívneho účastníka na efektívneho regulátora
- zvýšiť zodpovednosť pacienta
- zlepšiť kvalitu služieb a vytvoriť konkurenčné prostredie

Reformné opatrenia nadobudli konkrétnu podobu novelizáciou 6 zákonov: zákon o zdravotnej starostlivosti, o zdravotnom poistení, o poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti, o záchranej službe, o zdravotných poisťovniach a dohľade nad zdravotnou starostlivosťou a zákon o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia.

Reforma sa v prvej fáze zamerala na stabilizáciu systému prostredníctvom zavedenia paušálnych poplatkov za zdravotnícke služby, ktoré mali redukovať nadbytočnú spotrebu služieb. Zaviedli sa poplatky za návštevu ambulantného lekára vo výške 20 Sk, za poskytnutie

¹⁰ Mikloš, Ivan a kol.: Kniha reforiem. 1. vyd. Bratislava: Trend Visual 2005, str. 23

prvej pomoci alebo pohotovostnej služby vo výške 60 Sk, za stravu a ubytovanie v ústavoch poskytujúcich zdravotnú starostlivosť vo výške 50 – 220 Sk/deň, za vydanie liekov vo výške 20 Sk a za využitie zdravotníckej dopravy vo výške 2 Sk/km. Proces oddlženia nemocníc sa realizoval v 4 etapách prostredníctvom štátnej akciovej spoločnosti Veriteľ, a.s..

Druhá fáza zahŕňala systémové zmeny zamerané na zvýšenie efektívnosti zdravotníctva. Zdravotné poisťovne a poskytovatelia zdravotnej starostlivosti sa museli podľa zákona pretransformovať na akciové spoločnosti. Transformácii však muselo predchádzať ich oddlženie. Transformácia mala vytvoriť konkurenčné prostredie, ktoré by prinútilo dané subjekty hospodáriť efektívne. Zdravotné poistenie sa rozdelilo na verejné a individuálne. Z verejného poistenia sa hradí základná, bezplatná zdravotná starostlivosť (6 400 diagnóz) a z individuálneho poistenia, ktoré je dobrovoľné, sa hradí liečba diagnóz (3 600 diagnóz), ktoré nie sú zaradené v základnom balíku. Zvýšil sa aj vymeriavací základ pre výpočet odvodov štátu za svojich poistencov. Takisto sa vytvoril Úrad pre dohľad nad zdravotnou starostlivosťou, ktorý má kontrolovať kvalitu poskytovaných služieb.

V tretej fáze sa zdravotnícky systém decentralizoval. Nemocnice tzv. I. a II. typu sa od roku 2003 dostali pod správu vyšších územných celkov alebo miest. Pod správou štátu zostali iba väčšie nemocnice (tzv. III. typu), fakultné nemocnice a špecializované ústavy.

Po nástupe vlády R. Fica sa zmeny uskutočnili aj v oblasti zdravotníctva. Zrušili sa poplatky za návštevu lekára (poplatok za pohotovostné služby zostal zachovaný) a služby spojené s hospitalizáciou. Lieky sa začali zdaňovať nižšou sadzbou DPH a ich cena klesla o 6,6 %. Zvýšila sa odvodová povinnosť štátu o 1 %. Zastavila sa transformácia nemocníc na akciové spoločnosti. Uvažuje sa aj o redukcii počtu lôžok a rušení neekonomických nemocníc.

1.2.3 Hodnotenie reforiem

Táto kapitola sa venuje zhodnoteniu silných a slabých stránok privatizácie, daňovej a dôchodkovej reformy a reformy zdravotníctva a ich prínosu pre slovenskú ekonomiku. Tieto reformy predstavujú významné transformačné zmeny a sú častým predmetom odborných i laických diskusií.

Privatizačný proces v SR možno hodnotiť pozitívne snáď iba z hľadiska objemu sprivatizovaného majetku. V prvej fáze privatizácie bola jej najväčším problémom paradoxne jej prílišná rýchlosť. Podstata kupónovej privatizácie bola správna, chýbal jej však fungujúci a vynútitel'ný legislatívny rámec, ktorý by zabránil podvodom pri správe majetku. Nedostatočná bola aj účasť zahraničných investorov na privatizačnom procese, keďže

domácim investorom chýbali potrebné skúsenosti. Praktiky používané v rokoch 1994 – 1998 nielenže degradovali celý privatizačný proces, ale mali aj veľký dopad na pokles dôveryhodnosti Slovenska v celosvetovom meradle. Po roku 1999 sa konečne pristúpilo k privatizácii štátnych monopolov, u ktorých si však štát stále ponecháva príliš veľký podiel. Procesu privatizácie štátnych monopolov často chýbala väčšia transparentnosť. Privatizácia teda svoju hlavnú úlohu, obmedzenie verejného vlastníctva, splnila, pochybnosti však vyvoláva spôsob realizácie tejto úlohy.

Slovenská dôchodková reforma bola šitá horúcou ihlou a jej konečná podoba bola príliš ovplyvnená politickými kompromismi. Aj preto trpí viacerými nedostatkami, ktoré potláčajú jej pozitíva. Pozitíva dôchodkovej reformy vidím v zavedení kapitalizačného piliera, ktorý významne posúva hranicu osobnej zodpovednosti a vytvára systém založený na princípe individuality. Zároveň dvojpilierový systém zabezpečuje v dlhodobejšom horizonte vyššie dôchodky. Najväčším negatívom dôchodkovej reformy je bezpochyby zvýšenie odvodového zaťaženia (z 28 % na 28,75 %), čo predstavuje pri súčasnom vývoji trhu práce dosť nelogický krok. Cieľom reformy bolo zníženie rastúcej finančnej náročnosti prvého piliera systému. Uskutočnená reforma však paradoxne posilňuje postavenie prvého piliera, keďže zvyšuje dôchodky vyplácané v tomto pilieri z 42 % priemernej hrubej mzdy na 50 %. Týmto krokom sa zvyšuje riziko rastu deficitu Sociálnej poisťovne a v konečnom dôsledku znamená iba odsúvanie problému. Podľa prognózy MF SR bude po roku 2015 nutná ďalšia parametrická zmena systému. Ako problematický sa z môjho pohľadu javí aj princíp zásluhovosti, ktorý sa uplatňuje v oboch pilieroch. Závislosť výšky dôchodku od zárobku je automaticky zabudovaná v druhom pilieri. Tým sa stráca opodstatnenosť existencie vyššej miery zásluhovosti v prvom pilieri, ktorý by mal za daných podmienok zabezpečovať solidaritu systému.

Daňová reforma je z môjho pohľadu najúspešnejším reformným krokom uskutočneným v poslednom období. Zámer daňovej reformy spočívajúci v zatraktívnení a zefektívnení podnikateľského prostredia a oživení zamestnanosti sa podarilo naplniť. Podľa OECD je daňová reforma hlavným stimulom rastu produktu a poklesu nezamestnanosti¹¹. Úspech reformy je založený na jej jednoduchosti a spravodlivosti. Zavedenie jednotných sadzieb daní z príjmu a DPH a zrušenie veľkého množstva obmedzení prispeli k vytvoreniu prehľadného plošného systému, v ktorom na rozdiel od minulosti neexistuje priestor k selektívnemu zvýhodňovaniu určitých odvetví a daňovým únikom. Jednotná sadzba DPH znížila

¹¹ OECD: Economic Survey of the Slovak Republic 2005

administratívne náklady podnikov a vytvorila predpoklady pre alokáciu uvoľnených zdrojov v iných oblastiach. Rovná daň je vďaka jednotnej sadzbe dane z príjmu spravodlivá (aj keď ponímanie spravodlivosti môže byť rôzne) a tým pádom sa stáva motivačným nástrojom pre zvyšovanie produktivity práce. Vytvorením prehľadného daňového systému získalo Slovensku konkurenčnú výhodu v porovnaní s inými krajinami strednej a juhovýchodnej Európy. Je ale dôležité, aby sa dane nestali nástrojom sociálnej politiky tak ako v prípade posledných úprav v roku 2006.

Kľúčovou otázkou reformy zdravotníctva sa stala spoluúčasť pacientov. O oprávnenosti resp. ústavnosti poplatkov v zdravotníctve sa viedli dlhé debaty. Prikláňam sa k názoru, že zavedenie poplatkov bolo nutné v záujme zníženia plytvania zdravotníckych služieb. V dôsledku tohto opatrenia pokleslo množstvo používaných lôžok aj liekov. Napriek pokusom sa nepodarilo výrazne obmedziť rolu štátu v zdravotnom systéme. Transformácia nemocníc na akciové spoločnosti síce prebiehala celkom úspešne, ale problém zadlženosti sa taktiež nepodarilo úplne vyriešiť. Problémom zdravotníctva sú chýbajúce financie. Posledné uskutočnené zmeny v podobe zrušenia poplatkov či zastavenia transformácie nemocníc finančnú stránku zdravotníctva nezlepšia, skôr naopak.

2 Vývoj makroekonomických ukazovateľov

2.1 Hrubý domáci produkt

Hrubý domáci produkt (HDP) je najvýznamnejším makroekonomickým ukazovateľom výkonnosti ekonomiky, keďže vyjadruje množstvo hodnôt, ktoré ekonomika vyprodukuje za určité obdobie.

Výkonnosť slovenskej ekonomiky po rozdelení federácie bola do značnej miery determinovaná priebehom transformačného procesu v rokoch 1990 – 1992. V roku 1990 vyprodukovala slovenská ekonomika HDP vo výške 353,6 mld. Kčs¹². Z celkového vytvoreného československého HDP to predstavovalo 31,8 %. V roku 1991 vstupuje celá ekonomika do transformačnej recesie, ktorá sa okrem iného odrazila aj v poklese HDP. Vytvorený HDP ČSFR klesol v stálych cenách medziročne o 21 %. Na poklese sa výraznejšie podieľala slovenská ekonomika, ktorá zaznamenala medziročný pokles HDP o 25,6 %, kým česká ekonomika iba o 18,9 %. Zaostávanie Slovenska za ČR sa začalo prehľbovať predovšetkým v dôsledku vývoja čistého exportu, ktorý v ČR na rozdiel od Slovenska dosahoval kladné hodnoty. Celkový pokles agregátneho dopytu bol vyvolaný najmä rastúcou infláciou. Podľa odhadov ekonómov¹³ bola asi 1/3 rastu cien kompenzovaná rastom nominálnych miezd, čo na pokles dopytu nepôsobilo. Zvyšná časť rastu cien sa už prejavila v poklese spotrebného aj investičného dopytu. Pod pokles dopytu sa podpísalo aj obmedzenie zahraničného obchodu s krajinami bývalého východného bloku. Vplyv tohto faktora bol významnejší v prípade Slovenska, ktoré bolo viac orientované na tieto trhy. Na slovenskú ekonomiku negatívne vplývali aj niekoľkonásobné devalvácie koruny počas roka 1990. Devalvácia koruny totiž zdražovala dovozy surovín a materiálov, ktoré boli pre slovenskú produkciu kľúčové. Špecifickým faktorom poklesu slovenského HDP bola konverzia zbrojárskeho priemyslu a čiastočná konverzia baníctva.

V prvých dvoch rokoch existencie SR bola ekonomika ťahaná zahraničným dopytom, ktorý kompenzoval nižšiu kúpnu silu tuzemských subjektov. V roku 1995 sa hlavnou ťažnou silou rastu stáva domáci dopyt, ktorého rast bol spôsobený zvýšenou tvorbou hrubého kapitálu. Spolu s rastúcimi výdavkami verejnej správy na budovanie infraštruktúry prispela

¹² V cenách 1. štvrťroka 1991

¹³ Kolektív autorov Ústavu ekonomickej teórie SAV: Ekonomika Slovenska na začiatku transformačného procesu. 1. vyd. Bratislava: SAP 1992, str. 16 – 17

k udržaniu tempa rastu na úrovni 6 % napriek tomu, že zahraničný dopyt oproti predchádzajúcemu roku klesol. V roku 1997 došlo k spomaleniu dynamiky domáceho dopytu v dôsledku administratívnych opatrení vlády na obmedzenie dovozu (dovozná prirážka) a opatrnej menovej politiky Národnej banky Slovenska zameranej na znižovanie deficitu platobnej bilancie a udržanie makroekonomickej stability. V roku 1998 vyvrcholil na Slovensku politický cyklus, ktorý sa vyznačoval nadpriemernými tempami rastu, ktoré však nemali požadovanú kvalitu. V prvom rade vysoký domáci dopyt nenašiel adekvátnu odpoveď v domácej ponuke, čo vyvolávalo tlak na rast dovozov a zhoršovanie vonkajšej rovnováhy ekonomiky. Po druhé, tvorba hrubého kapitálu bola vo významnej miere financovaná zo zahraničných úverov, čo zvyšovalo zahraničnú zadlženosť krajiny. Po tretie, vysoké tempá rastu boli dosiahnuté vďaka expanzívnej fiškálnej politike a na úkor uskutočnenia potrebných štrukturálnych reforiem .

Tabuľka č. 3: Hrubý domáci produkt v bežných a stálych cenách (v mil. Sk)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
HDP v bežných cenách	411 366	495 649	576 502	638 449	712 679	781 437	844 108
Index v b.c., romr = 100		120,5	116,3	110,7	111,6	109,6	108
HDP v stálych cenách	512 849	544 674	576 502	611 935	640 151	667 107	676 919
Index v s.c., romr = 100		106,2	105,8	106,1	104,6	104,2	101,5
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
HDP v bežných cenách	934 079	1 009 839	1 098 658	1 201 196	1 325 486	1 439 792	1 636 263
Index v b.c., romr = 100	110,7	108,1	108,8	109,3	110,3	108,6	111,2
HDP v stálych cenách	690 697	716 845	749 937	783 406	826 493	876 283	949 025
Index v s.c., romr = 100	102	103,8	104,6	104,5	105,5	106	108,3

Poznámka: stále ceny roku 1995, romr = rovnaké obdobie minulého roka

Prameň: ŠÚ SR

Zlom vo vývoji hospodárstva nastal v roku 1999. Nepriaznivý vývoj v predchádzajúcom období sa prejavil v zhoršení väčšiny makroekonomickej indikátorov. Tempo rastu sa napriek tomu udržalo na kladnej úrovni 1,5 %. Podobne ako na začiatku transformačného procesu aj teraz, na začiatku nového reštrukturalizačného procesu, bol rast ekonomiky poháňaný zahraničným dopytom. Rast domáceho dopytu sa zastavil, čo bolo spôsobené obmedzenou spotrebou domácností z dôvodu rastu bežných výdavkov a poklesom tvorby hrubého kapitálu. Reformné kroky, spočívajúce v reštrukturalizácii štátneho a bankového sektora, pokračovali aj v roku 2000, kedy sa zopakoval vývoj agregátneho dopytu

z predchádzajúceho roku. V rokoch 1999 a 2000 sa teda do značnej miery zopakoval vývoj z rokov 1993 a 1994. S miernym zveličením sa dá konštatovať, že slovenská ekonomika tak vo svojom vývoji stratila dôležité 4 roky (1995 – 1998). Typickým príkladom nestálosti vývoja agregátneho dopytu je rok 2001, kedy došlo k úplne opačnému vývoju než v rokoch 1999 – 2000. Pokles čistého exportu bol vyvážený obnovením dynamiky všetkých zložiek domáceho dopytu. Táto zmena sa dá pripísať spomaleniu rastu bežných výdavkov obyvateľstva, rastu reálnych miezd zamestnancov, ale aj ich zníženému sklonu k úsporám¹⁴. V roku 2002 dosiahlo hospodárstvo SR tempo rastu porovnateľné s rokom 1998. Tento krát však bolo docielené pri vhodnejšej štruktúre HDP a lepších hodnotách ostatných makroekonomických ukazovateľov (s výnimkou miery nezamestnanosti). Očakávaný výrazný pokles výkonnosti slovenskej ekonomiky v povolebnom roku 2003 sa nekonal. Úsporné opatrenia vlády síce viedli k obmedzeniu spotreby domácností, ale zvýšená exportná aktivita voči krajinám EÚ (hlavne Nemecku) sa prejavila v udržaní najvyššieho tempa rastu medzi krajinami Vyšehradskej štvorky (V4). V rokoch 2003 – 2005 sa zároveň uskutočnili reformy, ktorým SR vďaka za dynamický rast v nasledujúcom období. Jedná sa najmä o daňovú a dôchodkovú reformu a novelu Zákonníka práce, ktoré zatraktívili podnikateľské prostredie a zefektívniť využívanie potenciálu ľudského kapitálu. Reformy sa okamžite odzrkadlili v príchode veľkých zahraničných investorov, predovšetkým z automobilového priemyslu, ktorý sa stal hnacou silou slovenskej ekonomiky. Príchod zahraničných investorov nemal dopad len na tvorbu HDP, ale aj na pokles nezamestnanosti a zníženie deficitu platobnej bilancie (aj keď zatiaľ v menšej miere). Od roku 2004 kontinuálne rastú všetky zložky domáceho dopytu, vďaka čomu patrí SR medzi najrýchlejšie rastúce ekonomiky EÚ (rýchlejšie rastú iba pobaltské ekonomiky). V roku 2006 vzrástol HDP v stálych cenách nečakane až o 8,3 %. Napriek vysokému tempu rastu HDP a zvyšujúcej sa konečnej spotrebe domácností sa NBS darí udržiavať infláciu na prijateľnej úrovni. Nepotvrdzujú sa tak obavy z prehrievania ekonomiky. Podľa prognóz by hospodárstvo malo pokračovať v dynamickom raste aj v roku 2007. V budúcnosti sa dá očakávať zlepšenie čistého exportu, ktorý bude podporený exportmi automobilového a elektrotechnického priemyslu. Keďže reálne dôchodky by sa mali taktiež zvyšovať, nedá sa čakať ani výrazne zníženie spotreby domácností. Slovensku sa zrejme nepodarí udržať podobné tempo rastu ako v roku 2006, ale stále bude dosahovať rast nad priemerom EÚ (2,9 % v roku 2006).

¹⁴ Okáli, Ivan a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2001. 1. vyd. Bratislava: SAP 2002, str. 16

2.1.1 Odvetvová štruktúra

Jednou z dôležitých úloh transformačného procesu bola aj zmena odvetvovej štruktúry národného hospodárstva. Vývoj odvetvovej štruktúry HDP je úzko prepojený so zamestnanosťou v jednotlivých sektoroch, ale vplýva aj na produktivitu práce a infláciu. Pri pohľade na Tabuľku č. 4 je evidentný trend zvyšovania podielu služieb a znižovania podielu poľnohospodárstva na tvorbe HDP. Slovensko sa pomaly približuje odvetvovej štruktúre typickej pre vyspelé ekonomiky. V porovnaní s EÚ 15 síce stále vykazuje vyšší podiel poľnohospodárstva a priemyslu a nižší podiel služieb, ale napríklad v sektore obchodných služieb dosahuje vyššiu tvorbu HDP než je priemer EÚ 15. Pridaná hodnota v poľnohospodárstve síce absolútne rastie, ale jej podiel na celkovom HDP sa neustále znižuje. V roku 1990 sa poľnohospodárstvo podieľalo 13 % na celkových výkonoch, zatiaľ čo v roku 2005 to boli iba necelé 4 %. V sektore priemyslu, ktorého podiel sa tiež znižuje, je potešiteľný rast pridanej hodnoty v spracovateľskom priemysle, k čomu prispieva zvyšovanie konkurencieschopnosti a produktivity práce v tomto obore podnecované vstupom zahraničných výrobcov na slovenský trh. Najpozitívnejší je rast podielu sektoru služieb, v ktorom si výsadné postavenie udržiavajú obchodné služby. Ich rast je v posledných rokoch podporený progresiu kúpnej sily obyvateľstva.

Tabuľka č. 4: Podiel hospodárskych odvetví na tvorbe pridanej hodnoty (v %)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Pôdohospodárstvo	6,31	6,92	6,12	5,68	5,75	5,40	4,70	4,70	4,94	4,52	4,03	4,02	3,86
Priemysel	31,23	33,57	34,09	32,47	28,10	27,42	29,30	28,72	27,99	26,17	26,99	27,15	26,63
Stavebníctvo	5,13	6,01	5,22	7,65	7,32	7,20	5,55	5,47	5,16	5,36	5,43	5,73	6,16
Služby	61,30	57,29	57,67	56,94	61,35	61,37	61,27	62,33	63,41	65,74	65,50	65,56	65,66
Obchodné služby	29,56	28,04	25,49	24,76	26,90	27,26	27,02	27,30	27,83	27,36	26,36	26,45	27,60
Finančné služby	15,42	14,33	18,07	15,96	18,12	17,76	18,19	18,57	18,09	19,73	20,49	21,83	21,04
Verejné služby	16,32	14,92	14,11	16,22	16,32	16,34	16,06	16,47	17,50	18,65	18,65	17,28	17,03

Prameň: ŠÚ SR

2.2 Inflácia

Dôležitým indikátorom, ktorý poskytuje informácie o ekonomickej stabilite v konkrétnej krajine, je vývoj cenovej hladiny. Stabilná cenová hladina pôsobí na zvyšovanie dôveryhodnosti ekonomiky nielen zo strany domácich subjektov, ale aj zo strany zahraničia.

Prílišné zmeny cenovej hladiny destabilizujú ekonomiku a potláčajú informatívnu funkciu cien. Rast cenovej hladiny – inflácia – sa najčastejšie meria indexom spotrebiteľských cien (CPI = Customer Price Index), ktorý skúma zmenu cien výrobkov a služieb alokovaných v spotrebiteľskom koši, ktorého štruktúra odráža priemernú spotrebu v ekonomike.

2.2.1 Vývoj spotrebiteľských cien

Po roku 1989 došlo v oblasti cien k veľkým zmenám, ktoré sa dotýkali ich výšky a mechanizmov ich tvorby. Centrálne plánované ekonomiky sa vyznačovali značnou deformáciou cien, ktorá bola vyvolaná skutočnosťou, že takmer všetky ceny boli určované administratívne a nie na základe tržného mechanizmu. Po páde komunistického režimu preto cenová liberalizácia patrila medzi základné predpoklady prechodu k tržnému hospodárstvu. Rozsiahla cenová liberalizácia sa uskutočnila k 1. januáru 1991. Do rastu cien sa okrem cenovej liberalizácie premietli aj liberalizácia zahraničného obchodu a devalvácie československej koruny. Reštriktívna menová politika Štátnej banky československej, ktorá spočívala v udržiavaní nižšieho tempa rastu miezd, zabránila vzniku inflačnej špirály, čomu napomohlo aj zavedenie režimu fixného kurzu koruny. Cenový vývoj sa po prvotnom šoku upokojil a kým v roku 1991 bola priemerná ročná miera inflácie 61,2 %, tak v roku 1992 klesla na úroveň 10 %.

Tabuľka č. 5: Priemerná ročná miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien (v %)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
CPI	23,2	13,4	9,9	5,8	6,1	6,7	10,6	12,0	7,1	3,3	8,5	7,5	2,7	4,5
Jadrová inflácia	-	-	-	-	-	6,1	6,0	5,7	4,3	2,1	2,6	2,6	1,1	2,5
Čistá inflácia	-	-	-	-	-	6,3	8,4	6,5	3,5	2,3	3,5	3,1	1,8	2,8
Regulované ceny	-	-	-	-	-	7,6	27,1	32,9	17,1	6,0	20,9	15,1	8,2	10,5
Ceny potravín	-	-	-	-	-	5,6	1	4,1	6,1	1,6	0,2	0,9	-1,2	1,5

Poznámka: Do roku 1998 sa uverejňovali iba údaje o celkovej inflácii.

Prameň: Ministerstvo financií SR a ŠÚ SR

Po rozdelení ČSFR došlo hneď v prvom roku samostatnosti SR k zvýšeniu miery inflácie na 23,2 %. Hlavnými príčinami rastu cien boli inflačné očakávania po rozdelení federácie a zavedenie novej daňovej sústavy, v prvom rade dane z pridanej hodnoty. V rokoch 1994 – 1998 vykazovala miera inflácie nízke hodnoty v porovnaní s inými transformujúcimi sa

ekonomikami. Pre porovnanie priemerná medziročná miera inflácie za obdobie 1993 – 1998 bola v SR 10,6 %, v ČR 11,3 %, v Maďarsku 20,9 % a v Poľsku 23,6 %. Nízke hodnoty inflácie boli determinované viacerými faktormi. Najdôležitejšími boli reštriktívna menová politika a odkladanie deregulácie cien. Pomalšiemu rastu cien nahrával aj priaznivý vývoj cien surovín a potravín na svetových trhoch. Až v rokoch 1997 – 1998 začali na ekonomiku pôsobiť výraznejšie proinflačné tlaky v podobe zavedenia dovoznej prirážky a rastu domáceho dopytu. Kvôli pokračujúcej regulácii cien sa nepodarilo úplne odstrániť cenové deformácie, čo do určitej miery bránilo efektívnej alokácii zdrojov. K úprave regulovaných cien¹⁵ sa pristúpilo až v máji 1999, čo sa odrazilo v okamžitom raste cenovej hladiny, keďže ceny regulovaných statkov vzrástli oproti predchádzajúcemu roku o viac ako tretinu. Deregulácia cien zároveň zvýšila základné výdavky domácnosti a obmedzila ich dopyt, v dôsledku čoho dopyt netlačil na ďalší rast cien. Naopak sa zvyšovala nákladová inflácia vďaka rastu cien ropy. Po dvoch rokoch dvojciferného rastu cien zažila slovenská ekonomika v rokoch 2001 – 2002 pomalší rast cien. Jeho dôvody možno hľadať v nižšej miere deregulácie cien, ku ktorej sa vláda nechcela odhodlať pred parlamentnými voľbami a tiež v zhodnocovaní slovenskej koruny, ktoré znižovalo mieru dovezenej inflácie. V roku 2003 sa začala druhá etapa výrazných úprav regulovaných cien, ktorá bola sprevádzaná aj zmenami v daňovej sústave (zavedenie jednotnej sadzby DPH). V roku 2003 tvoril podiel zmeny regulovaných cien na celkovom raste cien 75 % a v roku 2004 až 80 %. Miera inflácie sa v oboch rokoch dostala nad úroveň 7 %. Vstupom do EÚ sa zachovanie nízkej miery inflácie ako jedného z konvergenčných kritérií pre prijatie eura stalo nevyhnutné. Aj v rokoch 2005 a 2006 mali na celkovú výšku cenovej hladiny najväčší vplyv úpravy regulovaných cien. Keďže v súčasnosti už väčšina cien bola deregulovaná, bude vývoj cenovej hladiny v budúcnosti závisieť od tržného vývoja a menovej politiky NBS. Pre roky 2007 a 2008 si NBS stanovila za cieľ udržať mieru inflácie meranú harmonizovaným indexom spotrebiteľských cien¹⁶ (HICP) pod úrovňou 2 %. Pre dosiahnutie tohto cieľa bude pravdepodobne nutná reštriktívnejšia menová politika, keďže na ekonomiku budú pôsobiť dopytové inflačné tlaky.

Celková inflácia, meraná indexom spotrebiteľských cien, sa dá rozložiť na čiastkové ukazovatele, ktoré pomáhajú lepšie analyzovať vývoj cenovej hladiny. Sú nimi jadrová¹⁷

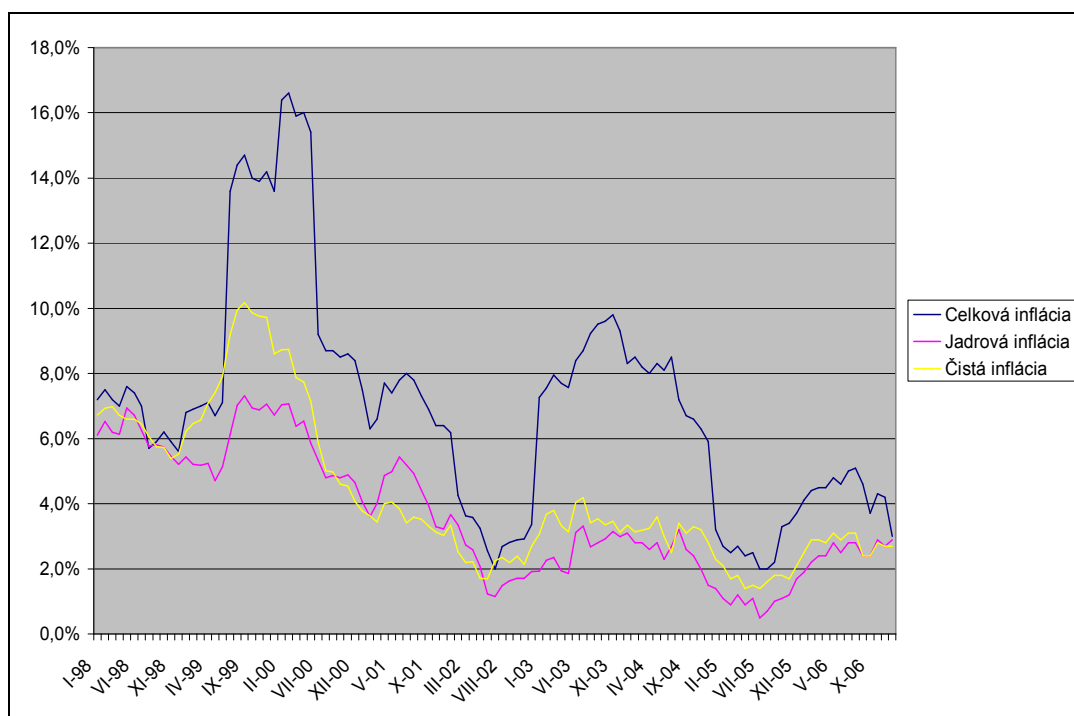
¹⁵ Ceny vody, elektriny, plynu, tepla, dopravy

¹⁶ HICP meria rast cien v spotrebnom koši, ktorý je spoločný pre členské krajiny EÚ a líši sa od národných spotrebných košov. Miera inflácie meraná HICP bola v SR v roku 2005 2,8 % a v roku 2006 4,3 %.

¹⁷ Jadrová inflácia kvantifikuje mieru rastu cenovej hladiny na neúplnom spotrebnom koši. Zo spotrebného koša sú vylúčené položky s regulovanými cenami a položky s cenami ovplyvňovanými inými administratívnymi

a čistá¹⁸ inflácia. Ich vývoj je znázornený v Grafe č. 1. Jadrová a čistá inflácia dosahovali vyššie hodnoty v rokoch 1998 – 2000, pod ktoré sa podpísali vonkajšie aj vnútorné nákladové tlaky. Vonkajším tlakom bol spomínaný rast cien ropy, vnútorným tlakom rast nákladov prvovýrobcov, ktorý sa odrazil v raste cien potravín. Rast čistej inflácie v rokoch 1999 – 2000 súvisel do značnej miery s úpravou regulovaných cien, ktorá sa sekundárne odzrkadlila v raste cien neobchodovateľných služieb. Od roku 2002 nepodlieha jadrová ani čistá inflácia veľkým výkyvom, čo potvrdzuje domnienku, že celková inflácia je závislá najmä od administratívnych opatrení. Spomalil sa aj rast cien potravín vďaka zvýšenej konkurencii v maloobchode. Problém regulovaných cien by sa zrejme dal vyriešiť väčšou implementáciou tržných mechanizmov v týchto sektoroch, napríklad zvýšením konkurencie, ktorá by nútila štátne monopoly k efektívnejšiemu hospodáreniu.

Graf č. 1: Vývoj čistej a jadrovej inflácie

Prameň: Ministerstvo financií SR a ŠÚ SR

opatreniami. Položky, u ktorých dôjde k cenovým zmenám z dôvodu daňových úprav, zostávajú súčasťou spotrebného koša, ale vplyv daňových úprav sa eliminuje (www.infostat.sk).

¹⁸ Jadrová inflácia sa rozkladá na čistú infláciu a zmenu cien potravín. Potraviny sú oddelené z čistej inflácie z dôvodu veľkých sezónnych výkyvov.

2.3 Trh práce

Okrem uspokojujúceho tempa hospodárskeho rastu a stabilnej cenovej hladiny je cieľom hospodárskej politiky aj priaznivý vývoj na trhu práce. Jeho prejavom je nízka nezamestnanosť a rastúca produktivita práce. Slovenský trh práce, ktorý možno v rámci EÚ zaradiť medzi menšie pracovné trhy, sa vyznačuje kvalifikovanou pracovnou silou a nižšími mzdami, čo poskytuje Slovensku komparatívnu výhodu. Napriek tomu bojuje trh práce s fenoménom, ktorý sa zrodil po roku 1989 – vysokou nezamestnanosťou.

2.3.1 Zamestnanosť

Kým pred rokom 1989 bola pre československú ekonomiku charakteristická takmer plná zamestnanosť, tak po tomto roku dochádza k prudkému poklesu zamestnanosti hlavne z dôvodu masového prepúšťania nadbytočných pracovných síl. Počas existencie SR zamestnanosť rástla v každom roku s výnimkou rokov 1999 – 2000. Dôvod, prečo sa rast zamestnanosti neprejavil vo výraznejšom poklese miery nezamestnanosti, spočíva v demografickom vývoji krajiny. Od roku 1995 vzrástol počet obyvateľov v produktívnom veku o viac než 300 tisíc, zatiaľ čo počet zamestnaných vzrástol o 70 tisíc. To znamená, že rast ponuky práce bol oveľa vyšší než rast dopytu po práci. Podľa odhadov prispel demografický vývoj k nárastu nezamestnanosti o 5 – 7 %¹⁹.

Tabuľka č. 6: Vývoj odvetvovej štruktúry zamestnanosti (v %)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Pôdohospodárstvo	10,16	9,19	8,90	9,17	8,25	7,37	6,65	6,15	6,18	5,79	5,06	4,74
Priemysel	39,65	38,88	39,53	39,29	39,43	38,46	37,25	37,59	38,41	38,30	39,00	38,76
Služby	50,06	51,86	51,56	51,54	52,32	54,17	56,08	56,24	55,41	55,82	55,75	56,33

Prameň: ŠÚ SR

Ako dokumentuje Tabuľka č. 6, v priebehu transformačného procesu sa zmenilo aj rozloženie pracovných síl v jednotlivých hospodárskych sektoroch. Vývoj zamestnanosti kopíruje tvorbu HDP v jednotlivých sektoroch. Zatiaľ čo zamestnanosť v priemysle zostáva v posledných rokoch absolútne aj relatívne na približne rovnakej úrovni, zamestnanosť

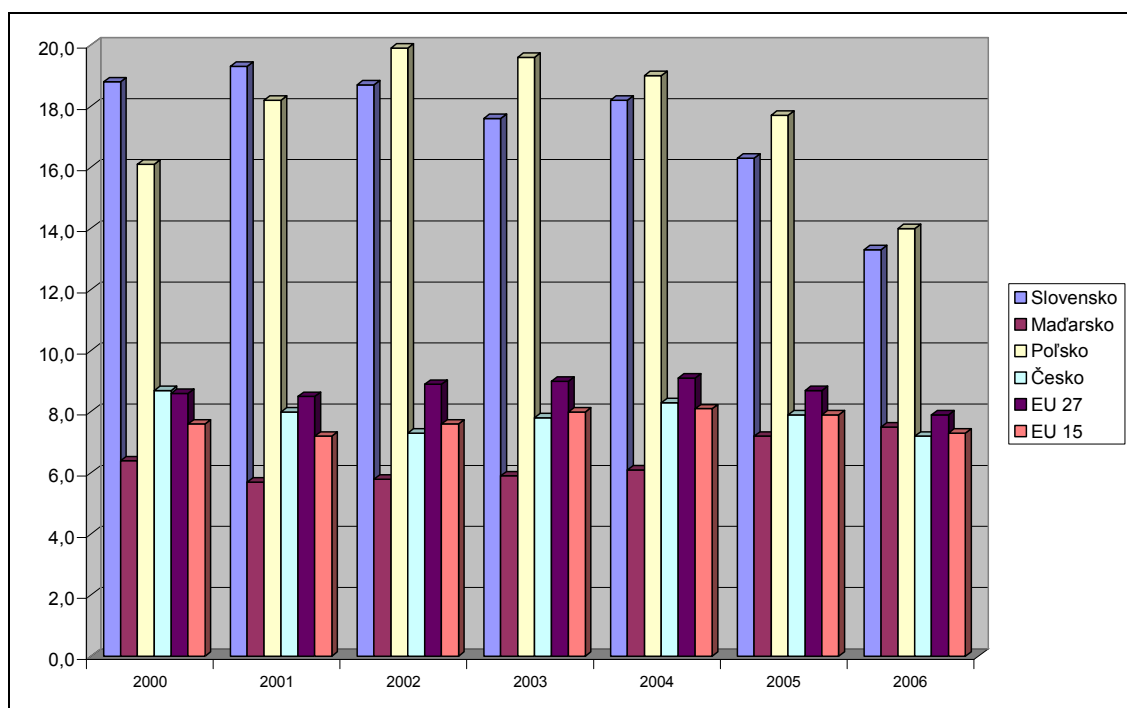
¹⁹ Illés, Zsolt, Ódor, Ludovít: Analýza základných indikátorov trhu práce v SR. 2005. Dostupné na http://www.finance.gov.sk/Documents/Ifp/Publikacie/Makro/EA6_NEZAM.pdf

v službách sa zvyšuje na úkor poľnohospodárstva. Sektor služieb získal silnú pozíciu už na začiatku 90. rokov, keďže v ňom nedošlo k tak výraznému poklesu zamestnanosti ako v poľnohospodárstve a priemysle. V nasledujúcich rokoch si svoju pozíciu upevnil predovšetkým vďaka rastu zamestnanosti vo finančných službách. Pri pohľade na tabuľku je však zrejmé, že zmeny v štruktúre zamestnanosti prebiehali až do roku 1998 pomalším tempom, čo svedčí o nedostatočnom rozvoji služieb a udržiavaní prebytočnej zamestnanosti v poľnohospodárstve a priemysle.

2.3.2 Nezamestnanosť

Najzávažnejším problémom slovenského hospodárstva je bezpochyby vysoká nezamestnanosť. Kým hodnoty ostatných makroekonomických ukazovateľov sa v posledných rokoch výrazne zlepšujú, nezamestnanosť napriek určitému pozitívnemu trendu dosahuje stále vysoké hodnoty nad úrovňou 10 %. Vďaka tomu sa Slovensko pravidelne umiestňuje na popredných miestach rebríčku krajín s najvyššou nezamestnanosťou v rámci EÚ (viď Graf č. 2). Vysoké hodnoty nezamestnanosti sú dané (okrem demografického vývoja) dvoma problémovými faktormi – vysokou dlhodobou nezamestnanosťou a veľkými regionálnymi rozdielmi v nezamestnanosti.

Graf č. 2: Miera nezamestnanosti vo vybraných regiónoch (v %)

Prameň: EUROSTAT

Súčasnú nezamestnanosť možno chápať z určitej časti ako pozostatok transformačnej recesie, ktorá zasiahla československú ekonomiku v rokoch 1991 – 1993. Okrem poklesu HDP a masívneho nárastu cien sa recesia vyznačovala aj razantným poklesom zamestnanosti. Kritický bol najmä rok 1991, v ktorom stratilo zamestnanie približne 800 000 občanov Československa a miera nezamestnanosti vzrástla z 1,5 % na začiatku roka na 6,6 % na konci roka. Vývoj počtu nezamestnaných sa však v oboch častiach federácie diametrálne líšil. Kým na konci roka 1990 bola miera nezamestnanosti v SR 1,5 % a v ČR 0,8 %, tak na konci roka 1991 mala SR trojnásobne vyššiu mieru nezamestnanosti – SR 11,8 % a ČR 4,1 %. Odlišný vývoj nezamestnanosti bol spôsobený ekonomickými (hlbší pokles výkonnosti slovenského hospodárstva), sociálnymi (priaznivejší sociálny systém pre nezamestnaných v SR) a etnickými (väčší podiel Rómov v SR) faktormi..

Tabuľka č. 7: Vývoj miery nezamestnanosti (v %)

	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Miera nezamestnanosti	13,7	13,1	11,3	11,8	12,5	16,2	18,6	19,2	18,5	17,5	18,1	16,2	13,3
Miera evidovanej nezamestnanosti	-	-	-	12,1	13,8	17,5	18,2	18,2	17,8	15,2	14,3	11,6	9,4

Prameň: ŠÚ SR a ÚPSVaR

V prvých rokoch existencie SR miera nezamestnanosti rástla, čo možno považovať za negatívny dôsledok rozpadu bývalej ČSFR. V nasledujúcich rokoch jej hodnoty mierne klesli, ale stále zostávali nad psychologickou hranicou 10 %. Miera nezamestnanosti v rokoch 1996 – 1998 je dôkazom toho, že vysoké tempá rastu HDP v týchto rokoch nezodpovedali skutočnému potenciálu ekonomiky, v dôsledku čoho dochádzalo k prehrievaniu ekonomiky. K podstatnému zvýšeniu nezamestnanosti došlo v roku 1999. Čiastočne možno túto zmenu pripísať poklesu domáceho dopytu, ale vo väčšej miere sa v nej prejavuje zrýchlenie adaptačného procesu v podnikovej sfére, ktorý viedol k znižovaniu zamestnanosti v stratových, ale aj v ziskových podnikoch²⁰. Tento rok predstavuje začiatok ďalšej fázy reštrukturalizácie hospodárstva, počas ktorej dochádza k znižovaniu neefektívnej prezamestnanosti. Trh práce bol v tomto období charakterizovaný viacerými negatívnymi vlastnosťami. Najpodstatnejšími problémami boli rigidita trhu práce z hľadiska foriem pracovného úväzku, nedostatočná aktívna politika trhu práce zo strany vlády, nízka miera migrácie za prácou medzi jednotlivými krajinami, štedrý systém sociálnych dávok, ktorý nemotivoval ľudí k hľadaniu práce, a vysoká odvodová zaťaženosť zamestnávateľov aj

²⁰ Okáli, Ivan a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 1999. 1. vyd. Bratislava, 2000, str. 18

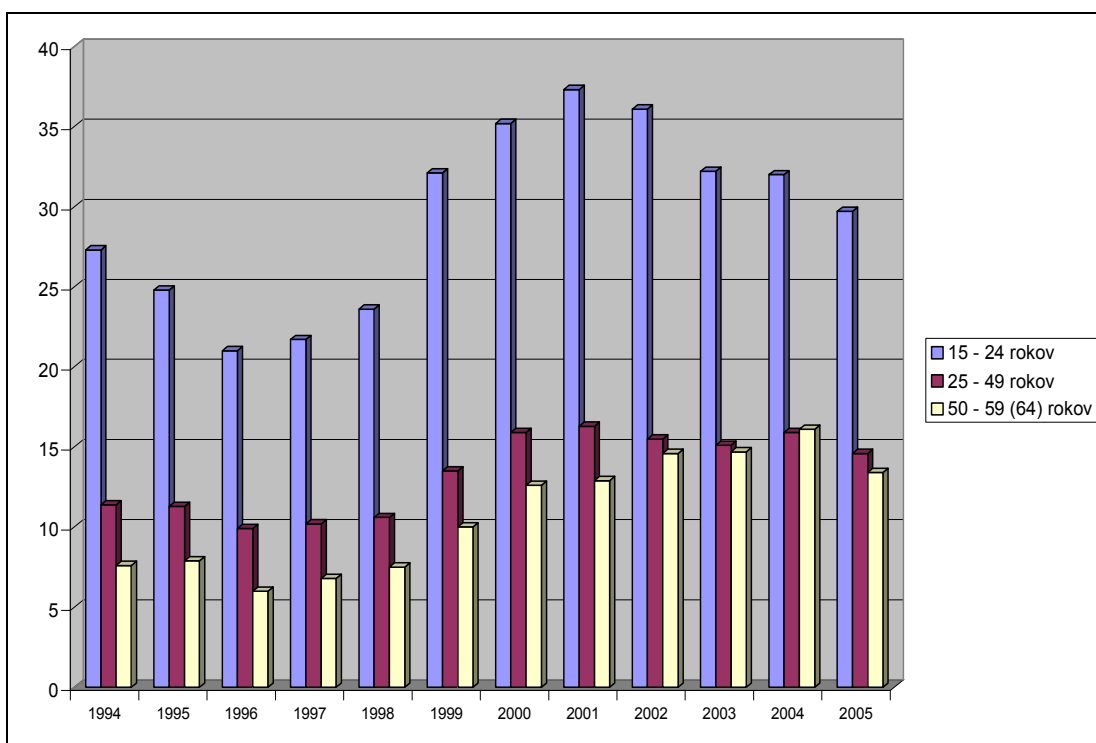
zamestnancov. V roku 2003 vláda schválila Stratégiu podpory rastu zamestnanosti na základe reformy sociálneho systému a trhu práce, ktorá mala práve tieto problémy potlačiť. Stratégia nadobudla konkrétnu podobu vo forme viacerých prijatých zákonov ako napríklad novela Zákonníka práce v júni 2003. Celková reforma v oblasti trhu práce prispela k zvýšeniu flexibility zavedením možnosti jednoduchšieho vypovedania pracovných zmlúv. Takisto sa zmenil systém poskytovania sociálnych dávok, ktoré začali byť viazané na určitú aktivitu a stali sa motiváciou k hľadaniu pracovného miesta. Reformy v iných oblastiach ekonomiky zatriktívili SR pre zahraničných investorov, čo znamenalo zvýšenie zahraničných investícií a tvorbu nových pracovných miest. Všetky tieto reformné kroky sa prejavili v poklese nezamestnanosti v roku 2003. Vstupom SR do EÚ sa slovenským občanom otvorili pracovné trhy niektorých členských krajín. Zvýšená miera migrácie za prácou do zahraničia a vysoké tempá ekonomického rastu prispeli k poklesu miery nezamestnanosti v roku 2006 na najnižšiu úroveň od roku 1998. Vývoj nezamestnanosti v najbližšej budúcnosti je otáznym. Na jednej strane by mali investori naďalej vytvárať nové pracovné miesta, na druhej strane uvažuje vláda o novele Zákonníka práce, ktorá by podľa zamestnávateľov viedla k zhoršeniu podnikateľského prostredia, zníženiu miezd zamestnancov a rastu nezamestnanosti²¹. Proti poklesu nezamestnanosti bude pôsobiť aj zvyšovanie hranice odchodu do dôchodku a rast počtu obyvateľov v produktívnom veku.

Priemerný nezamestnaný občan SR hľadá prácu dlhšie ako 1 rok, má základné alebo neúplne stredoškolské vzdelanie, je vo veku 15 – 24 rokov a žije na východnom Slovensku. Takto jednoducho sa dajú zhrnúť základné aspekty štruktúry nezamestnanosti. Približne jedna tretina ekonomicky aktívnych ľudí vo veku 15 – 24 rokov nemá v súčasnej dobe zamestnanie. Príčina tohto stavu môže tkvieť v školskom systéme, ktorý nedostatočne pripravuje svojich absolventov na budúcu prax. Riešením by bola reforma školstva, ktorá by zmenila učebné štandardy v prospech viac praktického učiva

Veľkým ekonomickým, ale aj sociálnym problémom je dlhodobá nezamestnanosť (nezamestnanosť dlhšia ako 12 mesiacov), ktorej podiel na celkovej nezamestnanosti sa neustále zvyšuje. V roku 2005 tvorili dlhodobo nezamestnaní dve tretiny celkového počtu nezamestnaných, pričom polovica nezamestnaných nemá prácu dokonca dlhšie než 2 roky (veľmi dlhodobá nezamestnanosť). Ide zväčša o ľudí s nižšou kvalifikáciou, ktorí postupne strácajú motiváciu pracovať. Je preto nutné, aby štát podporoval rôzne rekvalifikačné programy, ktoré by im umožnili opätovné zapojenie do pracovného procesu.

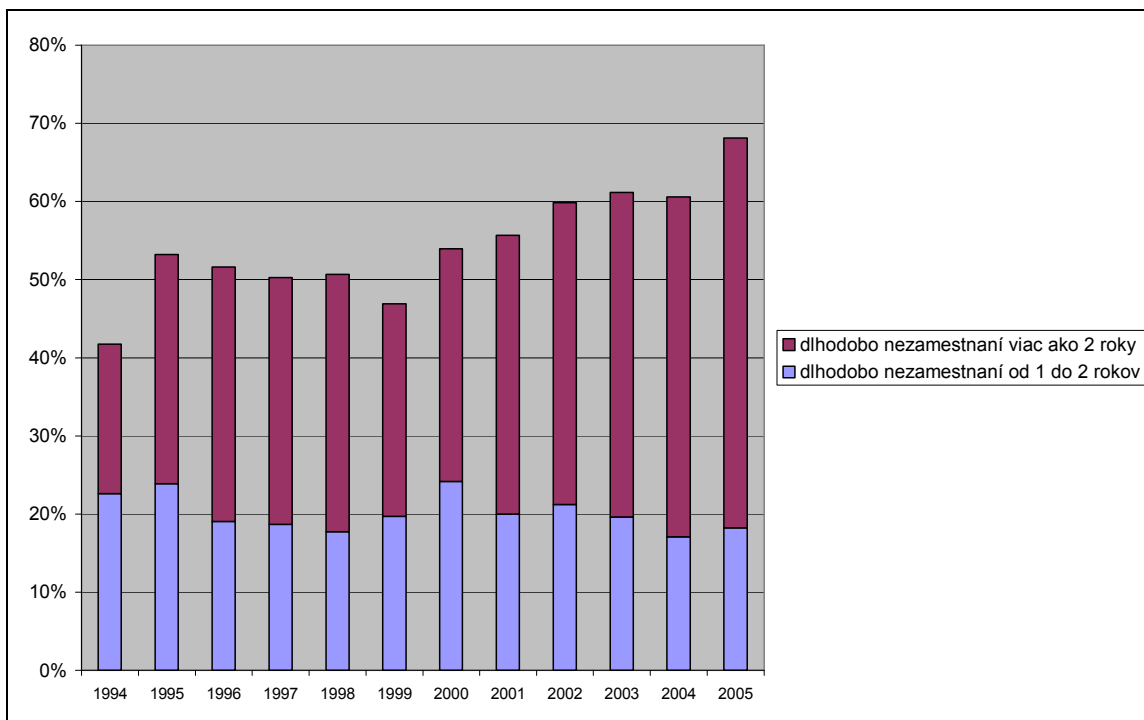
²¹ Denník Pravda (23.2.2007): Zamestnávateľa: Nezamestnanosť porastie. Dostupné na <http://spravy.pravda.sk/>.

Graf č. 3: Miera nezamestnanosti podľa vekových skupín²² (v %)

Prameň: ŠÚ SR

Graf č. 4: Podiel dlhodobej nezamestnanosti na celkovej nezamestnanosti

Prameň: ŠÚ SR

²² Od roku 2004 sa postupne posúva doba odchodu do dôchodku na jednotnú hranicu 62 rokov.

Rozdiely v nezamestnanosti medzi jednotlivými regiónmi SR sú obrovské. V SR platí podobný fenomén ako v iných európskych krajinách spočívajúci v rozdelení krajiny na 2 nerovnomerne rozvinuté oblasti. Na jednej strane stojí bohaté západné Slovensko, na opačnej chudobné východné Slovensko. Slovensko vykazuje na úrovni NUTS²³ 2 (oblasť) aj NUTS 3 (kraj) druhú najvyššiu disperziu v regionálnej miere nezamestnanosti v EÚ, hneď po Taliansku. V roku 2005 činila miera nezamestnanosti v Bratislavskom kraji 5,2 %, kým v Košickom kraji dosahovala hrozivých 24,7 %.

Tabuľka č. 8: Miera nezamestnanosti v krajoch SR (v %)

	1999	2001	2003	2005
Bratislavský kraj	7,4	8,3	6,9	5,2
Trnavský kraj	12,3	18,0	13,2	10,4
Trenčiansky kraj	11,4	13,4	9,2	8,1
Nitriansky kraj	17,8	23,1	23,4	17,8
Žilinský kraj	15,9	18,9	17,2	15,2
Banskobystrický kraj	21,1	22,4	23,8	23,8
Prešovský kraj	19,1	22,7	20,4	21,5
Košický kraj	23,1	24,8	23,0	24,7

Prameň: ŠÚ SR

Ako je vidno v Tabuľke č. 8, rozdiely medzi krajoimi sa ešte prehľbujú. Dôvody tohto stavu spočívajú okrem historického zaostávania východného Slovenska v rozdielnom príleve priamych zahraničných investícií do jednotlivých krajov (viď Graf č. 14 v kapitole Priame zahraničné investície). Všetky veľké investície (Volkswagen, Hyundai – Kia, Peugeot – Citroen, Samsung), ktoré vytvárajú stovky až tisíce pracovných miest, sú smerované na západné Slovensko (výnimku predstavuje oceliarsky koncern U.S. Steel v Košiciach). Problémom je aj pretrvávajúca nízka ochota ľudí cestovať za prácou mimo svojho bydliska. Pokračujúca regionálna diferenciácia by mohla mať v budúcnosti vážne následky najmä v sociálnej oblasti, a preto je potrebné tento problém riešiť, napríklad vládnymi investíciami do rýchlejšieho budovania infraštruktúry.

²³ NUTS (Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques) je štandard hierarchického členenia územných oblastí štátov EÚ pre účely regionálnej štatistiky. Územné oblasti sa rozlišujú od NUTS 1 (celá krajina) do NUTS 5 (obec).

2.4 Zahraničný obchod

Zahraničný obchod tvorí poslednú časť magického štvoruholníka, ktorým sa meria úspešnosť hospodárskej politiky. Výmena statkov zo zahraničím umožňuje domácej ekonomike špecializáciu na určité odvetvia a efektívnejšiu alokáciu zdrojov. Zahraničný obchod je pre slovenskú ekonomiku dôležitý z dôvodu nedostatočného odbytu na domácich trhoch a surovinovej závislosti na iných krajinách.

Liberalizácia zahraničného obchodu po roku 1989 spočívala v zrušení štátneho monopolu v tejto oblasti. Najvýraznejšími dôsledkami liberalizácie boli zmena teritoriálnej štruktúry a rast objemu zahraničného obchodu. Vývoj slovenského zahraničného obchodu v rokoch 1993 – 2006 možno hodnotiť dvojako. Za pozitívny jav sa dá považovať pokračujúca zmena teritoriálnej štruktúry a dynamické zvyšovanie jeho objemu, predovšetkým exportu, kým negatívom je vysoký deficit obchodnej bilancie, ktorý dosiahol v niektorých rokoch kritické hodnoty. Zahraničný obchod SR je ovplyvňovaný viacerými endogénnymi a exogénnymi faktormi. Medzi hlavné faktory patria:

- vývoj domáceho dopytu
- nedostatočná domáca ponuka
- materiálová a surovinová náročnosť výroby
- vývoj kurzu slovenskej koruny
- proexportná a antiimportná politika vlády
- hospodársky vývoj obchodných partnerov (v prvom rade krajín EÚ)

V prvých rokoch po rozdelení ČSFR sa zahraničný obchod vyvíjal vcelku pozitívne. Po deficite v roku 1993 dosiahla obchodná bilancia v roku 1994 mierny prebytok vo výške 0,5 % HDP. Prebytok bol spôsobený devalváciou slovenskej meny, ktorá zlacňovala vývozy a zvyšovala cenovú konkurencieschopnosť slovenských výrobcov, a tiež zavedením dovoznej prirážky vo výške 10 % v marci 1994. V ďalších rokoch však došlo k narastaniu deficitu obchodnej bilancie, ktorý v rokoch 1996 – 1998 a 2001 dosiahol hodnotu vyššiu než 10 % HDP. Do roku 1998 bol vývoj obchodnej bilancie ovplyvnený rastom domáceho dopytu, ktorý tlačil na rast dovozov. K obratu došlo v rokoch 1999 – 2000, kedy sa spomalil rast domáceho dopytu. V roku 2000 síce zaznamenal dovoz dynamický rast, ktorý však bol vyvolaný rastom svetových cien palív. Vývoz bol v tomto období podnecovaný znehodnocovaním slovenskej koruny po zrušení režimu fixného kurzu v októbri 1998. Záporné saldo zahraničného obchodu sa začalo zlepšovať, avšak v roku 2001 sa opätovne zhoršilo pod vplyvom rastu spotrebného aj investičného dopytu v tuzemsku a obmedzenia

odbytu v krajinách EÚ. Rastúca exportná výkonnosť slovenskej ekonomiky, najmä v sektore automobilového priemyslu, sa začala prejavovať od roku 2003, kedy schodok obchodnej bilancie vykázal najnižšiu hodnotu od roku 1995. V posledných troch rokoch síce dochádza k zvyšovaniu deficitu, v prvom rade vďaka rastu cien ropy vo svete a posilňovaniu slovenskej koruny, ale vstup SR do EÚ a začatie sériovej výroby v dvoch veľkých automobilových fabrikách (Peugeot – Citroen a Hyundai – Kia) vytvárajú predpoklady pre pozitívny vývoj zahraničného obchodu v nasledujúcich rokoch. Pozitívny vývoj je ale podmienený rastom konkurencieschopnosti domácej ekonomiky, ktorá by dokázala uspokojiť rastúci domáci dopyt.

Tabuľka č. 9: Vývoj základných ukazovateľov zahraničného obchodu²⁴ (v mld. Sk)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Vývoz, mld. Sk	168,11	214,38	255,09	270,64	324,02	377,81	423,65
Medziročný rast, v %		27,5	19	6,1	19,7	16,6	12,1
Dovoz, mld. Sk	195,03	211,81	260,79	340,9	393,97	460,74	468,89
Medziročný rast, v %		8,6	23,1	30,7	15,6	17	1,8
Obchodná bilancia, mld. Sk	-26,92	2,57	-5,7	-70,26	-69,95	-82,93	-45,24
Obchodná bilancia/HDP, v %	-7	0,5	-1,2	-11	-9,8	-10,6	-5,4
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Vývoz, mld. Sk	548,53	611,33	652,02	803,24	898,09	993,52	1 235,01
Medziročný rast, v %	29,5	11,4	6,7	23,2	11,4	11,5	24,2
Dovoz, mld. Sk	590,28	714,07	747,98	826,67	948,51	1 069,52	1 327,13
Medziročný rast, v %	25,9	21	4,7	10,5	13,8	13,7	23,9
Obchodná bilancia, mld. Sk	-41,75	-102,74	-95,96	-23,43	-50,42	-76,001	-92,12
Obchodná bilancia/HDP, v %	-4,5	-10,2	-8,7	-1,8	-3,7	-5,3	-5,6

Prameň: NBS

Pre rozvoj zahraničného obchodu bola nutná zmena jeho komoditnej a teritoriálnej štruktúry. V komoditnej štruktúre obchodu mali spočiatku prevahu polotovary s nižším stupňom finalizácie. Od roku 1998 sa však do popredia dostáva obchod s produktmi automobilového a elektrotechnického priemyslu. Z hľadiska teritoriálnej orientácie sa dokázal slovenský zahraničný obchod rýchlo preorientovať na trhy EÚ, kam smeruje v súčasnosti 85 % slovenských vývozov. Problémom zostáva negatívna obchodná bilancia s Ruskou federáciou, ktorá je spôsobená surovinovou závislosťou Slovenska na ruských dovozoch.

²⁴ Vo vykazovaní výsledkov zahraničného obchodu došlo počas existencie SR k dvom zmenám metodiky vykazovania. Prvýkrát sa zmenila metodika od 1.1.1998 na základe vyhlášky Ministerstva financií č. 167/1997 Z. z., druhýkrát sa pristúpilo k zmene po vstupe SR do EÚ.

2.5 Platobná bilancia

Platobná bilancia, konkrétnejšie jej bežný účet, je jeden z kľúčových problémov slovenskej ekonomiky. V jej vývoji sa predovšetkým do roku 1998 prejavoval nesúlad medzi vnútornou a vonkajšou rovnováhou ekonomiky, ktorý sa vyznačoval prelievaním vysokých temp rastu domáceho produktu do vonkajšej nerovnováhy v podobe narastania deficitu bežného účtu platobnej bilancie. Ani po roku 1998 sa problém deficitu bežného účtu nepodarilo vyriešiť. Kladne možno naopak hodnotiť vývoj kapitálového a finančného účtu, v ktorom čoraz väčšiu rolu zohráva prílev priamych zahraničných investícií. Prebytok kapitálového a finančného účtu dokázal až na 2 prípady (1998 a 2001) vždy pokryť schodok bežného účtu, vďaka čomu sa platobná bilancia dostala do deficitu iba v roku 1998. Nasledujúcej kapitola sa okrem bežného účtu venuje aj najdôležitejšej súčasti finančného účtu – priamym zahraničným investíciám, ktoré majú výrazný dopad na viaceré makroekonomické ukazovatele.

Tabuľka č. 10: Vývoj platobnej bilancie (v mld. Sk)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Obchodná bilancia	-26,92	2,57	-5,70	-70,26	-69,95	-82,93	-45,24
Bilancia služieb	10,42	24,04	19,61	5,36	2,54	0,69	9,04
Bilancia výnosov	-1,17	-3,83	-0,41	-1,37	-4,09	-5,55	-12,48
Bežné transfery	3,08	2,22	2,74	6,21	5,88	12,94	8,11
Bežný účet	-16,37	24,31	15,18	-60,05	-45,15	-72,71	-40,57
Kapitálový a finančný účet	17,86	6,15	34,32	67,49	54,69	63,79	81,79
Chyby a omyly	0,20	9,02	-2,56	-0,07	-7,76	-10,63	-11,08
Celková platobná bilancia	1,69	39,48	46,95	7,37	1,78	-19,54	30,14
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Obchodná bilancia	-41,75	-102,74	-95,96	-23,43	-50,42	-76,00	-92,12
Bilancia služieb	20,30	23,18	20,65	8,62	8,63	9,93	19,79
Bilancia výnosov	-16,32	-15,12	-20,69	-4,41	-13,18	-61,31	-62,07
Bežné transfery	5,44	10,24	8,77	9,17	4,26	0,48	-1,64
Bežný účet	-32,94	-84,89	-87,90	-10,20	-46,69	-126,89	-135,60
Kapitálový a finančný účet	63,42	83,17	234,31	64,54	95,65	176,76	32,40
Chyby a omyly	3,69	8,59	14,19	-2,45	6,24	21,57	25,10
Celková platobná bilancia	34,17	6,87	160,59	51,89	55,21	71,44	-78,10

Poznámka: Od roku 2005 sa reinvestovaný zisk vykazuje v rámci bilancie výnosov

Prameň: NBS

2.5.1 Bežný účet

Saldo bežného účtu je úzko späté so zahraničným obchodom krajiny, t.j. obchodnou bilanciou. Vďaka tejto vzájomnej závislosti vykazuje bežný účet pravidelne schodky. Medzinárodný menový fond (MMF) považuje za udržateľný schodok vo výške 3 – 5 % HDP v závislosti od prílevu zahraničných investícií. V opačnom prípade vedie schodok k destabilizácii meny a vonkajšej rovnováhy. Z tohto pohľadu boli kritické najmä roky 1996 – 1998, kedy schodky dosahovali kritické hodnoty na úrovni 10 % HDP a zároveň neboli kompenzované dostatočným množstvom priamych zahraničných investícií. Na ich financovanie sa teda podieľal hlavne dlhový zahraničný kapitál, ktorého čerpanie zvyšovalo zadlženosť krajiny. Dôležitým faktorom, ktorý spôsoboval deficitný bežný účet do roku 1998, bol aj fixný kurz koruny, ktorý bránil znehodnoteniu koruny a zhoršoval cenovú konkurencieschopnosť domácich výrobcov.

Príčiny negatívneho vývoja obchodnej bilancie sú opísané v kapitole Zahraničný obchod. Ostatné zložky bežného účtu vždy iba zmiernovali záporné saldá obchodnej bilancie. Bilancia služieb síce doteraz stále dosiahla kladné hodnoty, ale jej pomer k vytvorenému HDP sa neustále znižuje (zo 4,8 % v roku 1994 na 0,7 % v roku 2005). V rámci bilancie služieb možno vyčleniť 3 základné zložky s rozdielnym vývojom. Najpozitívnejšie sa vyvíjajú dopravné služby, ktoré profitujú predovšetkým z príjmov za prepravu ropy a zemného plynu. Nižšie prebytky ako doprava vykazuje cestovný ruch. Problémom zostáva pomerne krátky čas, ktorý v SR strávia zahraniční turisti v porovnaní so slovenskými turistami v zahraničí. Najkomplikovanejšou zložkou sú ostatné služby obchodného aj neobchodného charakteru, u ktorých sú výdavky vyššie než príjmy. Tento jav sa dá vysvetliť nedostatočnou konkurencieschopnosťou domácich poskytovateľov služieb.

2.5.2 Priame zahraničné investície

Priama zahraničná investícia je devízovým zákonom definovaná ako vynaloženie peňažných prostriedkov alebo iných peniazmi ocenených majetkových hodnôt, alebo iných majetkových práv, ktorého účelom je založenie, získanie alebo rozšírenie trvalých ekonomických vzťahov investujúceho tuzemca alebo tuzemcov na podnikaní v zahraničí alebo investujúceho cudzozemca alebo cudzozemcov na podnikaní v tuzemsku²⁵. Podiel investora musí tvoriť aspoň 10 % z celkového obchodného imania spoločnosti. Priame

²⁵ Devízový zákon č. 202/1995 Z. z., § 2, odstavec k)

zahraničné investície prúdia do ekonomiky buď budovaním nových podnikov na zelenej lúke alebo privatizáciou už existujúcich subjektov. Pre transformujúce sa ekonomiky sú životne dôležité, keďže prinášajú potrebný kapitál a know – how, ktorým domáca ekonomika často nedisponuje. Prostredníctvom svojej činnosti napomáhajú k celkovej reštrukturalizácii ekonomiky, zvyšujú produktivitu práce a zamestnanosť a podnecujú zvyšovanie konkurencieschopnosti domácich producentov. Transformujúca ekonomika ako SR zas môže investorom ponúknuť kvalifikovanú pracovnú silu pri nižších mzdových nákladoch a v prípade stredoeurópskych krajín aj výhodnú polohu. Prílev zahraničných investícií do slovenskej ekonomiky je znázornený v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka č. 11: Prílev priamych zahraničných investícií (v mil. USD)

1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
179,0	272,9	229,5	361,6	212,9	526,6	402,9
2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
2 155,0	1 271,0	4 093,8	1 059,7	1 057,9	705,4	1 941,3

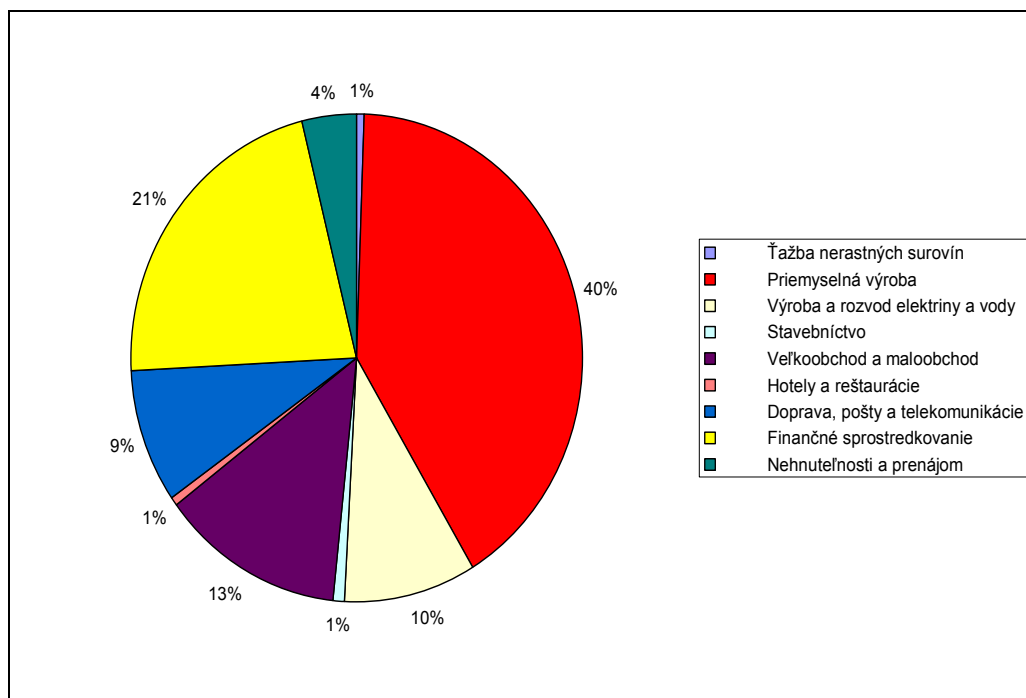
Poznámka: Od roku 2003 došlo k viacerým zmenám metodiky

Prameň: NBS

Množstvo priamych zahraničných investícií možno až do roku 1999 označiť za značne neuspokojivé. Podiel SR na investíciách smerujúcich do krajín V4 bol v týchto rokoch nižší než 10 %. K nepriaznivému vývoju prispela v prvom rade nedostatočná úroveň privatizácie, ktorá bola ovplyvnená legislatívnymi bariérami a tiež privatizačnou politikou vlády, ktorá uprednostňovala domácich investorov pred zahraničnými. Druhou podstatnou príčinou tohto vývoja bola celková ekonomická a politická situácia krajiny. Rast deficitu obchodnej bilancie a zahraničnej zadlženosti spolu s podivnými politickými praktikami Mečiarovej vlády priniesli SR v roku 1998 zníženie ratingu z investičného na špekulačný stupeň, čo taktiež odradilo viacerých investorov. Obrat nastal až nástupom prvej Dzurindovej vlády v októbri 1998. Jej zvýšená investičná podpora sa prejavila už v roku 2000, kedy prílev zahraničných investícií bol takmer vyšší než za predchádzajúce roky dohromady. Pre korektnosť je však nutné dodať, že približne polovicu investícií tvorili príjmy z privatizácie. V ďalších rokoch vstúpili zahraniční investori aj do bankového sektora a energetického priemyslu. Výhodná tranzitná poloha a priaznivé podnikateľské prostredie sú hlavným lákadlom pre investorov v posledných rokoch. K 31. decembru 2006 dosiahol kumulovaný objem priamych zahraničných investícií 18,13 mld. USD.

Najväčším investorom v SR sú holandské podniky, nasledované Nemeckom a Rakúskom. Za prekvapivým prvenstvom Holandska sa skrýva skutočnosť, že mnohé krajiny využívajú Holandsko, kvôli ich výhodnému daňovému systému, ako finančný dopravný prostriedok²⁶. Kým v podnikovej sfére aktívne investujú hlavne Holandsko (22,5 % z celkových investícií) a Nemecko (21 %), v bankovom sektore dominujú iné krajiny – Rakúsko (50 % z celkových investícií) a Taliansko (36,5 %). Vďaka investíciám v automobilovom priemysle silnie pozícia Kórejskej republiky. Z hľadiska odvetvového zamerania smerujú investície najmä do priemyslu, predovšetkým automobilového, a do finančných služieb, teda do odvetví s vyššou pridanou hodnotou.

Graf č. 5: Stav PZI podľa krajiny investora k 31.12.2006

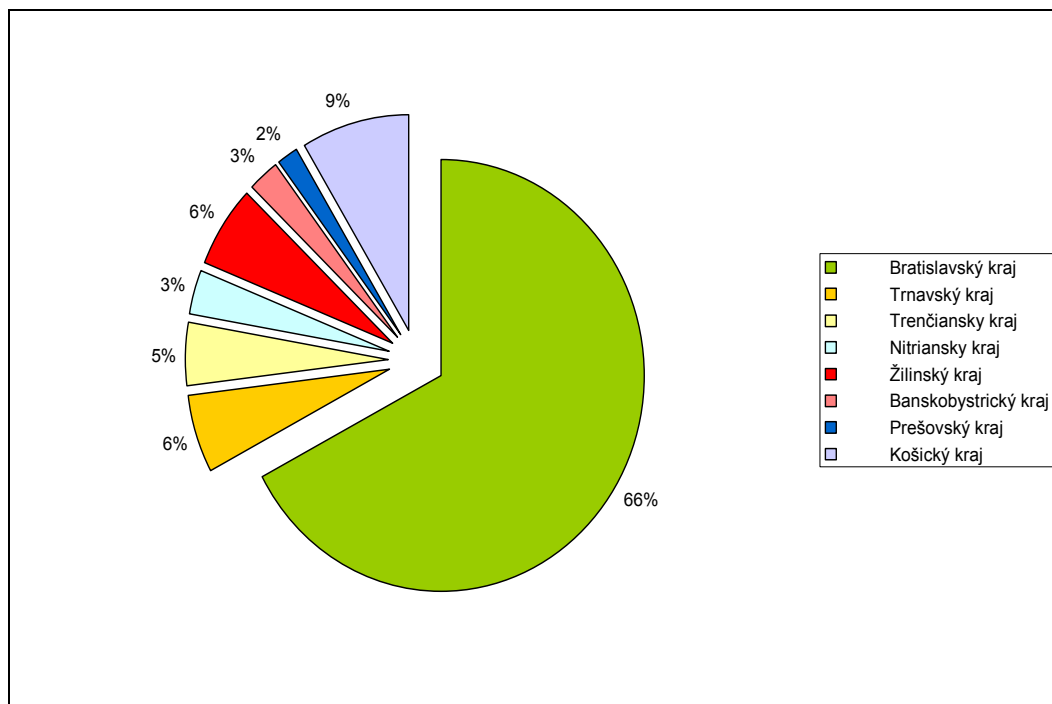
Prameň: NBS

Pozitívny vývoj priamych zahraničných investícií v posledných rokoch má predsa len jednu škvrtu. Je ňou regionálna diferenciácia v rámci smerovania jednotlivých investícií. Do Bratislavského kraja smerujú dve tretiny všetkých investícií. Výhody Bratislavy sú zrejmé. Je to administratívne a politické centrum krajiny, má výhodnú polohu vzhľadom na západné trhy, disponuje lepšou kapitálovou a produkčnou vybavenosťou a je napojená na hlavné európske dopravné siete. Nevýhodou ostatných častí SR, predovšetkým východného

²⁶ www.france.sk/ambassade/article.php3?id_article

Slovenska, je chýbajúca dopravná infraštruktúra, ktorá neguje výhodu východného Slovenska oproti Bratislave spočívajúcu v nižších mzdách. S týmto nerovnomerným rozdelením PZI úzko súvisia aj veľké rozdiely v zamestnanosti medzi jednotlivými krajinami. Daný stav si žiada predovšetkým rýchle vybudovanie diaľnice medzi Bratislavou a Košicami.

Graf č. 6: Stav PZI podľa krajov k 31.12.2006

Prameň: NBS

2.6 Menová politika

Menová politika je v každom vyspelom štáte určovaná a riadená centrálnou bankou. Inak tomu nie je ani v prípade SR, kde túto úlohu vykonáva Národná banka Slovenska (NBS). NBS vznikla 1.1.1993 na základe zákona č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska ako jedna z dvoch nástupníckych bánk Štátnej banky československej. Jej základnou úlohou je udržiavanie cenovej stability (do roku 2001 bolo hlavnou úlohou udržiavanie menovej stability) prostredníctvom určovania menovej politiky, vydávania bankoviek a mincí, koordinácie peňažného obehu a platobného styku a dohľadu nad finančným trhom²⁷. NBS sa teda snaží o dosiahnutie prijateľnej miery inflácie a rastu HDP a o stabilitu meny.

Menová politika NBS sa až do roku 2000 vyznačovala reštriktívnejšou povahou, ktorá

²⁷ Zákon č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov

bola reakciou na makroekonomický vývoj krajiny. Vysoké kľúčové úrokové sadzby sa odrazili v nižšej likvidite komerčných bánk, ktoré boli nútené ponúkať úvery a prijímať vklady pri vyšších úrokových sadzbách. Do roku 1998 bol pre NBS prioritou vývoj kurzu slovenskej koruny, ktorá bola ukotvená na kôš zahraničných mien. Po roku 2000 sa menová politika začala uvoľňovať, čoho dôkazom bolo aj postupné znižovanie diskontnej sadzby. Uvoľňovaniu menovej politiky nahrávali prísnejšia fiškálna politika a pomalší rast spotreby, čím sa obmedzili dopytové dovozné a inflačné tlaky. V priebehu rokov 2001 – 2006 klesli kľúčové úrokové sadzby v priemere o viac než 5 %. Až v roku 2006 začala NBS kvôli nákladovým inflačným tlakom zvyšovať sadzby. Od roku 2005 je menová politika NBS založená na explicitnom inflačnom cílení v podmienkach ERM II. Centrálna banka sa snaží dosiahnuť stanovené inflačné ciele pomocou svojich nástrojov, pričom prihliada aj na vývoj meny ukotvenej v mechanizme ERM II.

2.6.1 Vývoj kurzu slovenskej koruny

Po rozdelení ČSFR vytvorili nástupnícke krajiny menovú úniu, ktorá mala predstavovať prechodné štádium pred zavedením vlastných mien. Československá koruna sa mala v oboch krajinách používať do 30. júna 1993. Rozdelením krajiny sa však na Slovensku hromadili devalvačné očakávania, v dôsledku čoho došlo k poklesu devízových rezerv a odlivu peňažných prostriedkov do ČR. Na nepriaznivý vývoj zareagovala česká strana vypovedaním zmluvy o menovej únii. Menová odľuka sa uskutočnila 8. februára 1993, ktorý sa považuje za deň vzniku slovenskej koruny. Vzájomný kurz českej a slovenskej koruny bol stanovený v pomere 1:1. Funkcie Štátnej banky československej prevzala Národná banka Slovenska (NBS), ktorá si za hlavný cieľ stanovila udržiavanie vnútornej konvertibility meny. Plnenie cieľa jej komplikovali devalvačné očakávania, ktoré viedli k rastu dovozov a poklesu devízových rezerv. Na základe nepriaznivého vývoja pristúpila NBS k devalvácii meny k 10. júlu 1993. Jej kurz sa znehodnotil o 10 % voči zahraničným konvertibilným menám. NBS sa zároveň rozhodla používať režim fixného kurzu a udržiavať kurz koruny vo flukтуаčnom pásme $\pm 0,5$ % voči menovému košu tvorenom piatimi menami s nasledujúcimi váhami: USD 49,06 %, DEM 36,16 %, ATS 8,07 %, CHF 3,79 %, FRF 2,92 %. Devalvácia koruny sa pozitívne prejavila na zvýšení cenovej konkurencieschopnosti slovenských exportérov, čo sa odrazilo v kladnom salde bežného účtu platobnej bilancie v nasledujúcom roku. Dňa 15. júla 1994 NBS zmenila štruktúru menového koša tak, aby lepšie odrážal menovú štruktúru zahraničného obchodu a platieb SR: DEM 60 % a USD 40 %. Flukтуаčné

pásmo sa rozšírilo na $\pm 1,5$ %. Táto štruktúra menového koša vlastne zaručovala investorom stabilitu slovenskej meny. Stabilný vývoj koruny umožnil zavedenie vonkajšej konvertibility koruny v rámci bežného účtu platobnej bilancie v roku 1995. Postupne sa ale začali prejavovať negatívne dôsledky režimu fixného kurzu. Slovenská koruna si v rokoch 1995 – 1997 udržiavala stabilný nominálny kurz. Keďže však výška inflácie na Slovensku bola vyššia než u obchodných partnerov, dochádzalo k reálnemu zhodnocovaniu koruny, čo nezodpovedalo skutočnému ekonomickému vývoju. Fixný kurz negatívne vplýval na umiestnenie slovenskej produkcie na zahraničných trhoch a bol jedným z faktorov rastu deficitu obchodnej bilancie. NBS postupne zvyšovala kurzové rozpätie až na ± 7 %, aby zamedzila zvýšenému prílevu krátkodobého kapitálu. V roku 1998 sa situácia stala neutržateľnou. Ruská finančná kríza znížila dôveru investorov v stredoeurópsky región. Zhoršujúca sa ekonomická situácia krajiny a neistota pred parlamentnými voľbami zvyšovali devalvačné očakávania, čo sa prejavilo v odlive peňažných prostriedkov a znížení korunovej likvidity bánk. NBS bola nútená intervenovať vo väčšej miere, čo sa prejavilo výrazným poklesom devízových rezerv. Kvôli poklesu rezerv a obavám z neschopnosti refinancovať potreby štátu sa rozhodla NBS zrušiť režim fixného kurzu a od 1. októbra 1998 ho nahradila režimom plávajúceho kurzu. Slovenská mena prestala byť viazaná na americký dolár a nemeckú marku a jej kurz začal závisieť od vývoja na devízovom trhu. Kurz koruny sa znehodnotil voči marke o 13,8 % a voči doláru o 6,1 % oproti roku 1997, čo sa pozitívne prejavilo v platobnej bilancii v nasledujúcom roku. Zmenila sa aj úloha NBS, ktorá sa rozhodla intervenovať iba v prípade prílišných výkyvov kurzu koruny.

Od roku 1999 sa referenčnou menou pre slovenskú korunu stáva euro. Základný kurz bol stanovený na úrovni 43,097 SKK/EUR. V rokoch 1999 – 2001 sa koruna pohybovala v rozmedzí 41,5 – 44 SKK/EUR. Na korunu pozitívne vplývali zvýšená dôvera zahraničných investorov, vstup do OECD a začatie prístupových rokovaní s EÚ, ktoré dokázali kompenzovať mierne oslabenie dôvery v meny transformujúcich sa krajín po teroristickom útoku v septembri 2001. Od roku 2002 sa začína etapa trvajúca dodnes, ktorá je charakterizovaná neustálym zhodnocovaním kurzu koruny oproti minulým rokom. Na jej vývoj vplývajú vysoké tempá rastu HDP, prílev priamych zahraničných investícií, prístupové rokovania a neskôr vstup do EÚ a NATO a zvyšovanie ratingu krajiny. Intervencie NBS proti prílišnej apreciácii meny, ktoré majú predovšetkým podobu nákupu zahraničných devíz a znižovania úrokových sadzieb, pôsobia iba v krátkodobom horizonte. V roku 2004 prekročil kurz koruny hranicu 40 SKK/EUR a naďalej pokračoval v zhodnocovaní.

Graf č. 7: Vývoj kurzu slovenskej koruny voči euru a americkému doláru

Prameň: NBS

Slovensko sa vstupom do EÚ zaviazalo prijať spoločnú menu euru. Prvým krokom k zavedeniu eura bol vstup SR do Mechanizmu výmenných kurzov ERM II dňa 28. novembra 2005. Centrálna parita koruny voči euru bola stanovená na základe trhového vývoja na úrovni 38,455 SKK/EUR. NBS musí udržiavať kurz koruny vo fluktuačnom pásme $\pm 15\%$ voči centrálnej parite. Priaznivá situácia v stredoeurópskom regióne a pokračujúci ekonomický rast nahrávali apreciacii koruny aj v roku 2006. Nepotvrdili sa ani obavy, že po zmene vládnej garnitúry dôjde k väčšiemu znehodnoteniu koruny. V lámaní historických rekordov pokračuje slovenská koruna aj v roku 2007. Oznámenie o príchode nového zahraničného investora SAMSUNG prispelo v marci 2007 k prelomeniu hranice 34 SKK/EUR, čo si vyžiadalo okamžité intervencie centrálnej banky. Keďže sa kurz koruny pomaly blížil k dolnej hranici fluktuačného pásma ERM II (32,687 SKK/EUR), rozhodla sa EÚ na žiadosť slovenských úradov pristúpiť k revalvácii centrálnej parity o 8,5 % na úroveň 35,442 SKK/EUR. Slovensko sa stalo iba tretou krajinou po Írsku a Grécku, u ktorej si hospodársky vývoj vyžiadalo zmenu stredového kurzu. Zmena centrálnej parity sa prejavila v dosiahnutí nového historického maxima 32,71 SKK/EUR.

2.7 Fiškálna politika

Fiškálna politika predstavuje účinný nástroj prostredníctvom ktorého môže štát ovplyvniť ekonomickú výkonnosť krajiny. Rozhodnutia verejných inštitúcií majú priamy dopad na platobnú bilanciu, infláciu či hospodárenie podnikov a domácností. Fiškálnu politiku je potrebné chápať v kontexte celých verejných financií. Štátny rozpočet má síce najväčší dopad na celkovú ekonomiku, ale vplyv iných verejných rozpočtov²⁸ tiež nie je zanedbateľný.

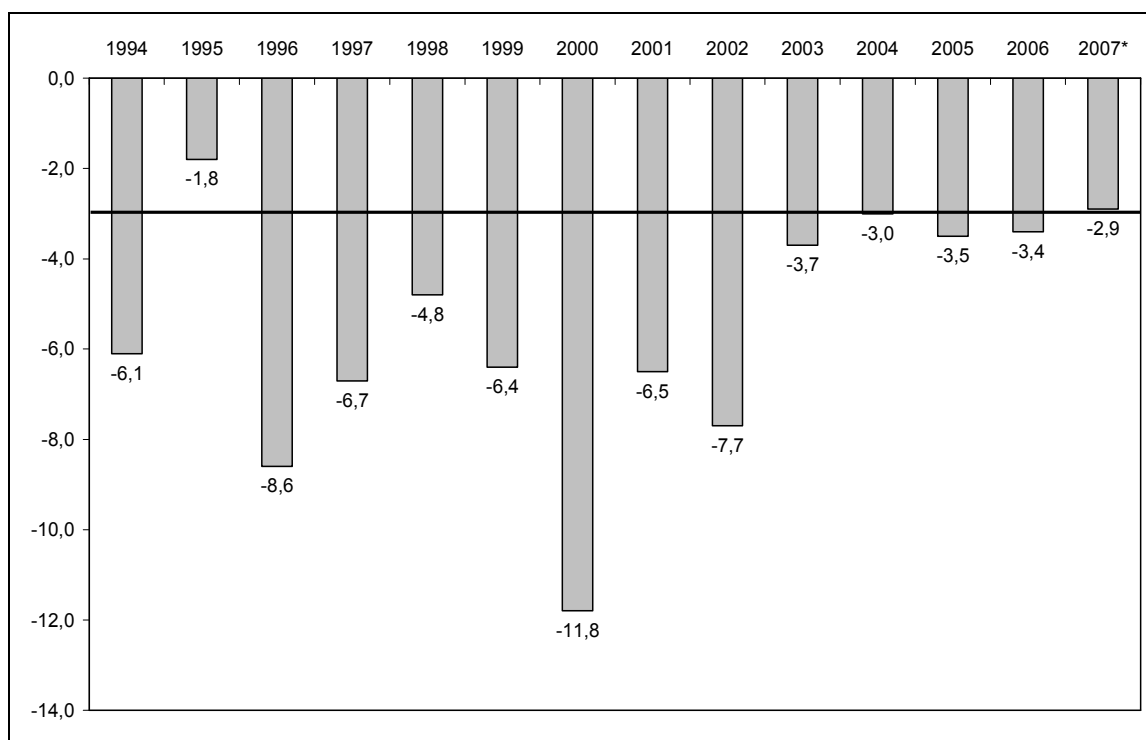
Verejné financie sú zložitým problémom pre väčšinu transformujúcich sa ekonomík a Slovensko nie je výnimkou. Vývoj verejných financií v SR od roku 1993 je nutné považovať za problematický z viacerých dôvodov. Prvým a najzávažnejším dôvodom je deficitnosť verejných financií, ktorá sa postupom času začala považovať za prirodzenú súčasť ekonomického vývoja. Z deficitnosti rozpočtov plynie ďalší problém v podobe rastúcej zadlženosti verejného sektora. Deficitnosť a rastúca zadlženosť sú vlastne priamym dôsledkom iného negatívneho faktora – krátkozrakosti opatrení štátnych orgánov, ktoré boli vždy orientované na riešenie problémov iba v horizonte jedného roka. V neposlednom rade je problematický aj objem prostriedkov, ktorý je prerozdeľovaný pomocou verejných rozpočtov. Jeho hodnoty presahujúce 40 % HDP znemožňujú efektívnejšiu alokáciu zdrojov. Väčšinu týchto problémov sa snaží riešiť reforma verejných financií započatá v roku 2003 (viď ďalej).

2.7.1 Deficit verejných financií

Dôkaz o deficitnosti verejných financií poskytuje Graf č. 8. Na deficite sa v najväčšej miere podieľa štátny rozpočet. Príčiny deficitnosti štátneho rozpočtu sa nachádzajú na príjmovej aj výdavkovej strane rozpočtu. Nižšie príjmy boli donedávna spôsobené nedostatočne fungujúcim daňovým systémom, ktorý úplne nereflektoval vnútornú štruktúru ekonomiky. O tejto skutočnosti svedčí aj klesajúci podiel daňových príjmov na HDP. Nový daňový systém by mal zabezpečiť lepšie plnenie daňových povinností zo strany fyzických i právnických osôb. Výdavky štátneho rozpočtu sa až do roku 2003 prispôbovali nižším príjmom, vďaka čomu sa udržiavala reštriktívna politika v sektore ekonomiky, ktoré najnutnejšie potrebovali reformné opatrenia. Zároveň boli celkové výdavky ovplyvnené rastom kapitálových výdavkov na budovanie infraštruktúry a reštrukturalizáciu bankového sektora.

²⁸ Rozpočty obcí, vyšších územných celkov, štátnych fondov, zdravotnej a sociálnej poisťovne

Graf č. 8: Vývoj salda verejných financií (pomer k HDP v %)

Poznámka: Údaj za rok 2007 je predpokladaný, maastrichtské kritérium je zvýraznené
 Prameň: EUROSTAT

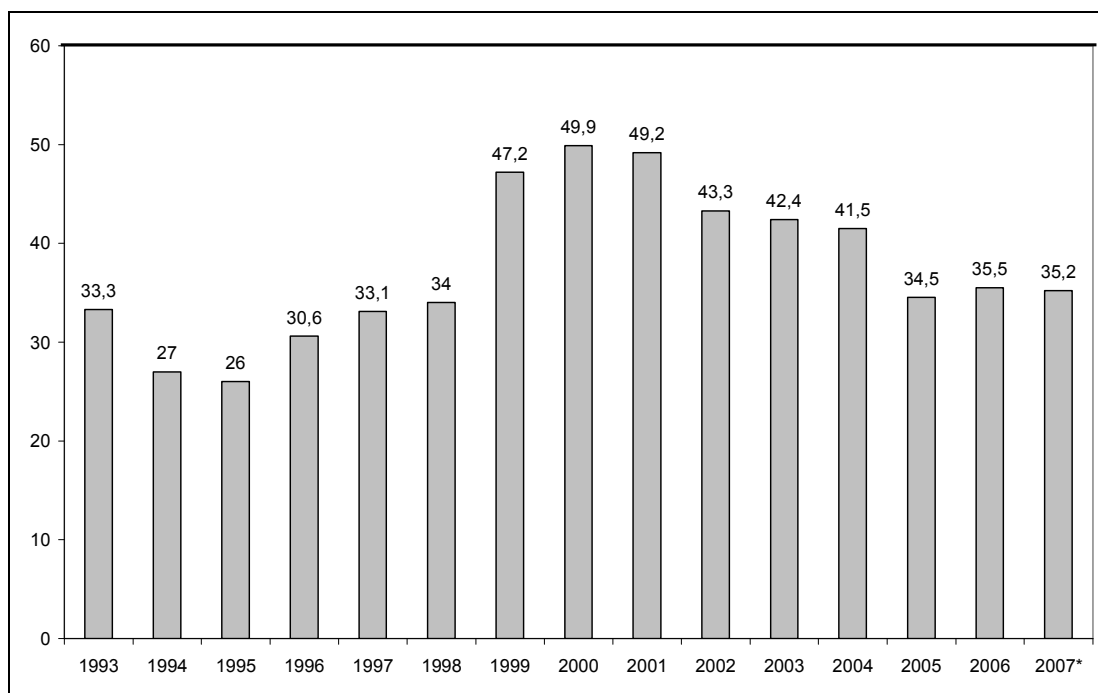
Až do roku 2003 neexistovala výrazná snaha o dlhodobejšie riešenie problému schodku verejných financií. Kvôli blížiacemu sa vstupu do EÚ a potrebe stabilného rozpočtového hospodárenia sa vláda rozhodla zmeniť spôsob realizácie fiškálnej politiky. Od roku 2004 sa pri formovaní štátneho rozpočtu využíva programové rozpočtovanie. V praxi to znamená, že všetky výdavky sú viazané na konkrétne účely a programy, čo zvyšuje efektívnosť vynakladania verejných prostriedkov. Okrem programového rozpočtovania sa od roku 2005 používa aj viacročné rozpočtovania. Schválený štátny rozpočet neobsahuje iba predpokladané príjmy a výdavky pre daný rok, ale aj návrh hospodárenia pre nasledujúce dva roky. Takýto systém zabezpečuje kontinuitu hospodárenia vo verejných financiách a umožňuje lepšie plánovanie. Okrem rozpočtových opatrení boli významnou súčasťou reformy aj fiškálna decentralizácia a zriadenie Štátnej pokladnice a Agentúry pre riadenie dlhu a likvidity. Tieto reformné kroky mali viesť k zníženiu deficitu verejných financií pod 3 % HDP do roku 2007. Reforma verejných financií by však ťažko fungovala bez uskutočnenia iných reforiem ako daňová a dôchodková reforma, ktoré by mali posilniť príjmovú stránku rozpočtu a oslabiť zvyšujúcu sa výdavkovú náročnosť. Z údajov o podiele salda štátneho rozpočtu na HDP je zrejmé, že reforma priniesla želaný efekt, keďže schodok rozpočtu sa v posledných štyroch

rokoch pohybuje okolo úrovne 3,5 % HDP. V roku 2007 by podľa návrhu štátneho rozpočtu mal schodok klesnúť pod 3 % HDP, čo by znamenalo splnenie maastrichtského konvergenčného kritéria. Pri zachovaní súčasného stavu by mohlo Slovensko do roku 2010 dosiahnuť vyrovnané rozpočtové hospodárenie.

2.7.2 Verejný dlh

Expanzívna fiškálna politika na konci 90. rokov sa pričiniła okrem rastu deficitu verejných financií aj o rast verejného dlhu. V roku 1993 tvoril podiel hrubého dlhu na HDP 30 %. Po počiatočnom poklese začal prudko rásť a v roku 2000 dosiahol 50 % HDP. Rast zadlženosti bol dôsledkom kombinácie expanzívnej fiškálnej a reštriktívnej menovej politiky. Reštriktívna menová politika sťažovala snahu štátu pokryť rozpočtový aj platobný deficit dlhodobým kapitálom, v dôsledku čoho musel uprednostniť krátkodobé zdroje. Vysoké úrokové miery tiež zvyšovali náklady na dlhovú službu. Tým, že štát čerpal domáce peňažné prostriedky, sa zvyšovala cena peňazí, čo nútilo podniky požičiavať si v zahraničí. Podiel zahraničného dlhu na celkovom dlhu sa v priebehu rokov 1996 – 1998 zvýšil o 15 %. Nedostatočný bol aj prílev nedlhového zahraničného kapitálu v podobe priamych investícií.

Graf č. 9: Vývoj verejného dlhu (pomer k HDP v %)

Poznámka: Údaj za rok 2007 je predpokladaný, maastrichtské kritérium je zvýraznené

Prameň: EUROSTAT

Od roku 2001 sa nárast verejného dlhu zastavil, k čomu prispela aj reforma verejných financií. V roku 2003 bola zriadená Agentúra pre riadenie dlhu a likvidity, ktorá prevzala od Ministerstva financií operatívne riadenie dlhu a umožnila efektívnejšie vydávanie štátnych dlhopisov. Podiel hrubého dlhu na HDP sa v posledných rokoch pohybuje okolo úrovne 40 %, čím SR spĺňa maastrichtské konvergenčné kritérium. Keďže sa dá očakávať znižovanie deficitu štátneho rozpočtu, nemal by v blízkej budúcnosti verejný dlh zaznamenávať výrazný nárast.

3 Slovensko a Európska únia

Na začiatku 90. rokov minulého storočia sa po páde komunistického režimu vo východnej a strednej Európe a následnom rozpade ZSSR a Juhoslávie objavilo na mape Európy veľké množstvo demokratických štátov, ktoré sa ocitli na prahu transformačného procesu z centrálne plánovanej na tržnú ekonomiku. Tieto krajiny hľadali medzinárodnú oporu pre svoju transformáciu, ktorá by im umožnila rozvíjanie vzájomných vzťahov. Takúto oporu mohli predstavovať regionálne ekonomické inštitúcie (príkladom môže byť colná únia medzi SR a ČR alebo CEFTA). Hlavným cieľom však pre väčšinu krajín bola integrácia do Európskej únie (EÚ). EÚ sa prijatiu nových členov nebránila. Na zasadnutí Európskej rady v Kodani v roku 1993 bolo prijaté stanovisko, v ktorom sa uvádza: „Asociované krajiny zo strednej a východnej Európy sa môžu stať členmi Únie, ak si to želajú. Vstup sa uskutoční akonáhle budú schopné splniť politické a ekonomické kritéria.“ Tieto kritéria sú známe ako kodanské a sú rozdelené do 3 skupín:

- politické kritériá – kandidátska krajina musí disponovať inštitucionálnou stabilitou, ktorá je zárukou demokratického zriadenia a právneho štátu, ako aj dodržiavania ľudských práv a ochrany menšín
- ekonomické kritériá – existencia tržnej ekonomiky a schopnosť odolávať konkurenčným tlakom v rozšírenej Európskej únii
- schopnosť prevziať záväzky vyplývajúce z členstva

3.1 Prístupový proces Slovenska k EÚ²⁹

Prvé diplomatické kontakty medzi Československom a EÚ boli nadviazané v septembri 1988. V apríli 1989 bola podpísaná Obchodná dohoda o priemyselných produktoch, ktorá platila 4 roky. Po uplynutí platnosti bola táto dohoda nahradená Dočasnou dohodou, ktorá predstavovala rámec pre vytvorenie zóny voľného obchodu. Po páde komunistického režimu sa objavila možnosť integrácie krajín bývalého východného bloku do EÚ. Asociačná dohoda (známa aj ako eurodohoda) s Československom bola podpísaná 16. decembra 1991. Po rozdelení ČSFR bolo nutné vyjednať nové dohody s nástupníckymi krajinami. Eurodohoda so Slovenskom bola podpísaná 4. októbra 1993 a do platnosti vstúpila po ratifikácii parlamentmi členských krajín 1. februára 1995. Eurodohoda vytvorila priestor pre politický dialóg

²⁹ Informácie pre túto kapitolu som čerpal z publikácie Adamiš, Miroslav, Figel', Ján: Slovensko na ceste do Európskej únie – kapitoly a súvislosti. 1. vyd. Bratislava: SFPA 2003

a implementáciu aquis communautaire. Oficiálnu prihlášku Slovenska do EÚ podal premiér V. Mečiar 27. júna 1995 na summite EÚ v Cannes. Slovenská vláda súčasne vydala Memorandum vlády SR, v ktorom formulovala ambiciózný cieľ – získať plnohodnotné členstvo do roku 2000.

V júli 1997 zverejnila Európska komisia (EK) na požiadanie Európskej rady posudky k žiadostiam 10 asociovaných krajín, medzi ktorými bolo aj Slovensko. EK skúmala, či krajiny, usilujúce o členstvo v EÚ, spĺňajú kodanské kritéria a sú pripravené na začiatok prístupových rokovaní. V posudku Slovenska EK konštatuje, že ... „Slovensko nespĺňa v uspokojivej miere politické kodanské kritéria kvôli nestabilite politických inštitúcií a nedostatočnej aplikácii princípov demokracie. Táto skutočnosť je zvlášť poľutovaniahodná, keďže Slovensko napĺňa požiadavky EÚ v oblasti ekonomických kritérií a je schopné prevziať záväzky vyplývajúce z členstva v EÚ.“³⁰ V oblasti politických kritérií vytýkala EK Slovensku nedodržiavanie Ústavy a práv opozície zo strany vlády, nízku nezávislosť súdnictva, zneužívanie polície a tajných služieb, nízku efektivitu boja proti korupcii a nerovnoprávne zaobchádzanie s maďarskou menšinou. V oblasti ekonomických kritérií hodnotila EK pozitívne uskutočnenie reforiem, ktoré prispeli k vytvoreniu tržného prostredia. Kritizovala však spomalenie reštrukturalizácie podnikateľského a bankového prostredia. Na základe posudku navrhla EK, aby rokovania EÚ so Slovenskom začali až potom, čo Slovensko bude spĺňať politické kritéria pre vstup.

Európska rada na svojom zasadnutí v Luxemburgu v decembri 1997 rozhodla o začatí prístupových rokovaní s Českou republikou, Poľskom, Maďarskom, Slovinskom, Estónskom a Cyprom. Na základe odporúčenia EK nebolo Slovensko zaradené do prvej vlny rozširovania kvôli neplneniu kodanských kritérií a ocitlo sa v druhej vlne krajín, ktoré uzavreli s EÚ individuálne Partnerstvá pre vstup, zamerané na podporu plnenia kodanských kritérií. Integračný proces sa značne spomalil a jeho ďalší vývoj bol závislý od politického vývoja v krajine.

Parlamentné voľby, konané v septembri 1998, boli kľúčové pre vývoj integračného procesu. Zotrvanie vládnucej garnitúry pri moci by zrejme, s ohľadom na jej politické praktiky, znamenalo ďalšie oddiaľovanie začiatku prístupových rokovaní a v konečnom dôsledku aj medzinárodnú izoláciu. Prioritou novej vlády, ktorá vznikla po voľbách, sa stalo urýchlenie integračného procesu a zlepšenie vzťahov s EÚ. V roku 1998 bola založená Pracovná skupina na vysokej úrovni, ktorej odborná činnosť mala prispieť k splneniu

³⁰ Opinion on Slovakia's Application for Membership of the EU. Dostupné na http://ec.europa.eu/enlargement/key_documents/index_archive_en.htm.

potrebných kritérií. V roku 1999 začala vláda pracovať na odstránení nedostatkov najmä v politickej oblasti. Zosúladiť sa volebný zákon s nálezmi Ústavného súdu, konali sa priame prezidentské voľby a schválil sa zákon o používaní jazykov menšín. Pokročilo sa v aj v ekonomických reformách. Na konci roka 1999 mohla EK v svojej Hodnotiacej správe konštatovať, že po uskutočnených zmenách Slovensko spĺňa politické kodanské kritéria.³¹ Komisia pozitívne hodnotila reformné úsilie vlády. Na základe pozitívneho posudku prizvala Európska rada na summite v Helsinkách v decembri 1999 Slovensko k prístupovým rokovaniam. Okrem Slovenska pozvánku získali aj Lotyšsko, Litva, Malta, Rumunsko a Bulharsko. Pred Slovenskom stála nová výzva v podobe snahy dohnať krajiny z tzv. luxemburskej skupiny a vstúpiť spoločne s nimi do EÚ. Za referenčný dátum pre implementáciu *aquis communautaire* a vstup do EÚ bol stanovený 1. január 2004³². Naplnenie tohto cieľa umožňovala aj stratégia EÚ, ktorá dovolila krajinám z tzv. helsinskej skupiny otvoriť väčšie množstvo negociačných kapitol.

V roku 2000 otvorilo Slovensko 16 z 29 negociačných kapitol a uzavrelo ich 10. Z hľadiska počtu uzavretých kapitol spravilo Slovensko druhý najväčší progres spomedzi krajín helsinskej skupiny. V roku 2001 Slovensko pokračovalo v dobiehaní krajín luxemburskej skupiny (tzv. *catch – up* princíp). V priebehu roku 2001 slovenskí vyjednávači otvorili zvyšných 13 kapitol a uzavreli 12. Keďže Slovensko dokázalo v počte uzavretých kapitol dobehnúť krajiny V4, bolo v decembri 2001 zaradené na summite EÚ v Laekene do skupiny 10 krajín, u ktorých sa predpokladal vstup do EÚ v roku 2004. V roku 2002 Slovensko uzavrelo zvyšné negociačné kapitoly. V Hodnotiacej správe hodnotila EK pozitívne progres, ktorým Slovensko prešlo od jej prvej správy v roku 1997, či už v oblasti politickej alebo v oblasti budovania tržnej ekonomiky. V ekonomickej oblasti odporučila Komisia uskutočnenie reforiem, ktoré by prispeli k zníženiu deficitu verejných financií a bežného účtu platobnej bilancie a poklesu nezamestnanosti.³³ V decembri 2002 rozhodla Európska rada na svojom zasadnutí v Kodani o rozšírení Únie o 10 krajín vrátane Slovenska. Dátum vstupu bol stanovený na 1. máj 2004.

Zmluva o prístupí bola podpísaná 16. apríla 2003 v Aténach. Po jej podpise sa začal proces ratifikácie v národných parlamentoch členských krajín. V máji 2003 sa na Slovensku konalo referendum o vstupe do EÚ. Referenda sa zúčastnilo 52 % oprávnených voličov, ktorí

³¹ 1999 Regular Report From The Commission on Slovakia's Progress Towards Accession. Dostupné na http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/1999/slovakia_en.pdf

³² Referenčný dátum Maďarska bol 1. január 2002, ČR a Poľska 1. január 2003.

³³ 2002 Regular Report From The Commission on Slovakia's Progress Towards Accession. Dostupné na http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/key_documents/2002/slovakia_en.pdf

sa výraznou väčšinou (92 %) vyjadrili v prospech vstupu. V júni 2003 bol vstup Slovenska do EÚ potvrdený Národnou radou SR. Dňa 1. mája sa Slovensko spolu s ďalšími 9 krajinami stalo členom Európskej únie. Členstvo v Únii má svoje výhody i nevýhody, ale je dôležité pre Slovensko z pohľadu jeho ďalšieho rozvoja. Po vstupe sa SR začlenila do činnosti európskych inštitúcií a začal sa pre ňu proces prípravy na prijatie eura, ktorý popisujú nasledujúce riadky.

3.2 Prijatie eura

Vstupom do EÚ sa Slovensko spolu s ďalšími 9 krajinami automaticky stalo členom Hospodárskej a menovej únie, pričom mu bola udelená dočasná výnimka pre zavedenie jednotnej meny. Už v roku 2003 vypracovali vláda SR a NBS Stratégiu prijatia eura, v ktorej sa predpokladá, že Slovensko bude schopné zaviesť euro v rokoch 2008 – 2010 za predpokladu dôslednej realizácie reforiem, ktorých výsledkom bude zdravé podnikateľské prostredie, flexibilný trh práce a stabilné makroekonomické prostredie.³⁴ V roku 2005 rozhodla vláda o zavedení eura k 1. januáru 2009, ktorý je v súlade s Národným plánom zavedenia eura a Konvergenčným programom Slovenska na roky 2005 – 2010.

3.2.1 Plnenie maastrichtských kritérií

Maastrichtská zmluva (1992) vymedzila nominálne konvergenčné kritéria, ktorých splnenie je podmienkou zavedenia jednotnej meny.. Nominálne konvergenčné kritéria sú:

- kritérium cenovej stability – priemerná miera inflácie meraná harmonizovaným indexom spotrebiteľských cien nesmie byť o viac než 1,5 % vyššia než priemerná miera inflácie v 3 krajinách, ktoré dosahujú najlepšie výsledky v tejto oblasti
- kritérium konvergencie dlhodobých úrokových mier – priemerná nominálna dlhodobá úroková miera nesmie byť o viac než 2 % vyššia než priemerná úroková miera v 3 krajinách, ktoré dosahujú najlepšie výsledky v oblasti cenovej stability
- kritérium stability výmenného kurzu – národná mena musí byť aspoň 2 roky pred zavedením eura zapojená do Mechanizmu výmenných kurzov (ERM II), v ktorom sa kurz meny musí pohybovať vo flukтуаčnom pásme okolo stanovenej centrálnej parity

³⁴ Stratégia prijatia eura. 2003. Dostupné na <http://www.rokovania.sk/appl/material.nsf>

- kritérium verejného dlhu – pomer verejného dlhu k HDP nesmie prekročiť 60 %
- kritérium deficitu verejných financií – deficit verejných financií nesmie prekročiť 3 % HDP

Tabuľka č. 13: Plnenie maastrichtských kritérií

		2005	2006	2007*	2008*
Inflácia (v %)	referenčná hodnota	2,5	2,8	2,8	2,8
	SR	2,8	4,3	1,9	2,0
Dlhodobé úrokové miery (v %)	referenčná hodnota	5,8	6,2	6,2	6,2
	SR	3,5	4,4	3,8	4,8
Deficit verejných financií (k HDP v %)	referenčná hodnota	-3,0	-3,0	-3,0	-3,0
	SR	-3,5	-3,4	-2,9	-2,7
Verejný dlh (k HDP v %)	referenčná hodnota	60,0	60,0	60,0	60,0
	SR	35,2	35,5	35,2	35,0

Poznámka: Údaje za roky 2007 a 2008 sú odhadované

Prameň: EUROSTAT

Pre predpokladané zavedenie eura v roku 2009 bude kľúčové plnenie konvergenčných kritérií v rokoch 2007 a 2008. Slovensko dlhodobo plní kritéria uspokojivého verejného dlhu a konvergenzie dlhodobých úrokových mier. Od novembra 2005 je slovenská koruna ukotvená v Mechanizme výmenných kurzov ERM II, čím Slovensko spĺňa aj požiadavku stability výmenných kurzov (bližšie v kapitole Vývoj kurzu slovenskej koruny). Vývoj cenovej hladiny sa podarilo stabilizovať a vďaka reštriktívnej menovej politike NBS by mala ekonomika odolať dopytovým a ponukovým inflačným tlakom. Hodnota inflácie by v súlade s menovým programom NBS mala klesnúť pod hranicu 2 %. Najproblematickejšie je plnenie kritéria deficitu verejných financií. Výška deficitu je od roku 2005 ovplyvnená dôchodkovou reformou. Podľa rozhodnutia EUROSTAT – u nemôže Slovensko rátať príspevky občanov do kapitalizačného piliera za príjmy verejnej správy. Schodok, ktorý tak vzniká, sa pohybuje na úrovni 1 % HDP. Deficit verejných financií dosiahol bez vplyvu dôchodkovej reformy hodnoty po úrovňou 3 % HDP už v rokoch 2005 a 2006. Aby Slovensko splnilo toto kritérium v rokoch 2007 a 2008, bude nutná reštrikcia výdavkov vlády, prípadne zlepšenie príjmovej stránky rozpočtu, napr. pokračovaním privatizácie štátnych podnikov.

3.2.2 Prínosy a náklady zavedenia eura

Vstup do eurozóny je pre menšie, transformujúce sa ekonomiky, ako je Slovensko, veľmi príťažlivý. Pred vstupom by však mala každá krajina zvážiť výhody a nevýhody, ktoré spoločná mena prináša.

Slovensko je otvorená ekonomika, ktorá sa vo svojom zahraničnom obchode výrazne orientuje na krajiny EÚ (podiel EÚ na vývozoch je 85 %, na dovozoch 65 %). Táto zahraničnoobchodná výmena sa odohráva v eurách. Vstupom do eurozóny by podniky usporili časť nákladov, spojenú s nutnosťou konverzie mien. Spoločná mena by mala pozitívny efekt aj na zahraničný obchod. Podľa štúdie MMF (2004) prinesie vstup Slovenska do eurozóny v dlhom období rast zahraničného obchodu o 34 až 69 % a jeho rast prispeje k zvýšeniu HDP o 11 až 23 %³⁵. Zavedenie eura sa môže stať lákadlom pre zahraničných investorov, ktorí nebudú musieť čeliť kurzovému riziku. Pre občanov bude prínosom zvýšenie cenovej transparentnosti.

Kľúčovým faktorom, ktorý určuje výšku nákladov zavedenia eura, je miera podobnosti vývoja hospodárstva Slovenska a eurozóny. Od nej závisí, ako bolestivá bude strata nezávislosti menovej politiky. Miera synchronizácie ekonomických cyklov Slovenska a eurozóny je nízka. Slovensko reaguje na dopytové šoky pomerne symetricky a na ponukové šoky mierne asymetricky.³⁶ Príčinou je odlišné postavenie Slovenska a iných transformujúcich sa krajín a členov eurozóny. Transformačný proces si vynucuje opatrenia, ktoré nemusia byť v súlade s vývojom na svetových trhoch, čo v konečnom dôsledku spôsobuje rozdielnosť hospodárskych cyklov. Z tohto pohľadu sa môže javiť strata kontroly nad menovou politikou ako veľmi problematická. Po vstupe do eurozóny sa však dá očakávať postupné vyrovnávanie cyklického vývoja, k čomu prispeje rozvoj vzájomného zahraničného obchodu. Príkladom rýchleho zladenia hospodárskeho cyklu po zavedení eura sú Portugalsko alebo Grécko. Takisto by sa nemali uskutočňovať ani ďalšie rozsiahle reformy, ktoré by vyvolali asymetrickosť vývoja. Po strate kontroly nad menovou politikou je dôležité, aby v ekonomike pôsobili mechanizmy, ktoré budú reagovať na prípadné asymetrické šoky. Postupné znižovanie deficitu verejných financií vytvára priestor pre pôsobenie verejných rozpočtov ako regulátora. Potrebné bude zvýšenie flexibility trhu práce, ktorý sa vyznačuje nízkou mobilitou v rámci SR, ale aj v rámci eurozóny, keďže v súčasnosti disponuje nízkou

³⁵ IMF Research Bulletin. December 2004. Dostupné na <http://www.imf.org/External/Pubs/FT/irb/2004/eng/04/>.

³⁶ Fidrmuc, Jarko, Korhonen, Iikka.: The Euro goes East: Implications of the 2000 – 2002 Economic Slowdown for Synchronisation of Business Cycles between the Euro area and CEECs. 2004. Dostupné na <http://www.bof.fi/NR/rdonlyres>.

schopnosťou reakcie na šoky. V krátkodobom horizonte sa po zavedení eura zvýši inflácia³⁷. Jej rast bude spôsobený zvýšením konkurencieschopnosti a tým pádom produktivity práce..

Podľa môjho názoru je Slovensko na zavedenie eura v roku 2009 pripravené. Plnenie maastrichtských kritérií môže byť narušené iba nečakanými externými šokmi. Prínosy eura v podobe rastu zahraničného obchodu a prílevu priamych zahraničných investícií prevažujú náklady spojené so stratou nezávislosti menovej politiky. Oddialenie proklamovaného vstupu do eurozóny by znížilo dôveryhodnosť SR v očiach investorov. Negatívnym faktorom by bol aj príliš dlhý pobyt koruny v Mechanizme výmenných kurzov, keďže by vznikli tlaky na znehodnocovanie koruny a rast inflácie.

³⁷ Odbor výskumu NBS: Vplyv zavedenia eura na slovenské hospodárstvo. NBS: 2006.

Záver

Slovenská republika má za sebou 15 rokov samostatného vývoja, ktorý bol poznamenaný veľkými spoločenskými i ekonomickými zmenami.

V rámci transformačného procesu, ktorého priebeh popisujem v prvej kapitole, sa v jeho prvej fáze (1990 – 1992) uskutočnili cenová liberalizácia, liberalizácia vonkajších ekonomických vzťahov a prvá vlna kupónovej privatizácie. V transformácii sa pokračovalo aj po rozdelení federácie. Medzi transformačné zmeny patrili zavedenie vonkajšej konvertibility slovenskej koruny v roku 1995, pokračovanie privatizácie, v ktorej sa od roku 1995 začala uplatňovať dlhopisová metóda a zrušenie režimu fixného kurzu koruny v roku 1998. Na prelome storočí sa začala privatizácia štátnych monopolov a bankového sektora. Posledná reformná vlna (2003 – 2005) zahŕňa reformy trhu práce, zdravotníctva, daňového a dôchodkového systému a verejných financií.

Ekonomický vývoj v prvých rokoch po rozdelení ČSFR bol ovplyvnený jednak rozdelením federácie, na ktoré nebolo Slovensko úplne funkčne pripravené, a jednak vývojom v rokoch 1990 – 1992.. Po rozdelení ČSFR malo Slovensko najťažšiu a najbolestivejšiu časť transformácie za sebou. Stála pred ním možnosť naštartovania efektívneho hospodárskeho rastu pri postupnom, pomalšom pokračovaní transformácie ekonomiky. Svoj potenciál však nedokázalo naplno využiť. Prvotným problémom bolo prílišné spomalenie reštrukturalizácie ekonomiky, najmä na mikroúrovni. Politici zle odhadli vplyv priamych zahraničných investícií na ekonomiku a pri privatizácii uprednostňovali domáce investície. Skúsenosti však v mnohých prípadoch ukázali, že sprivatizované podniky boli riadené rovnako neefektívne ako pred zmenou vlastníctva. Dôležitým aspektom vývoja ekonomiky do roku 1998 bolo politické prostredie. Podivné praktiky, ktoré sa často nezlučovali so zásadami demokracie, priviedli Slovensko na pokraj medzinárodnej izolácie a výrazne znížili jeho dôveryhodnosť. Hospodárska politika krajiny bola orientovaná na krátkodobé ciele a priaznivé hodnoty ekonomických ukazovateľov boli vykúpené rastom verejnej zadlženosti a odkladaním riešenia problémov, ktoré bolo nutné riešiť čo najskôr.

Parlamentné voľby v septembri 1998 sa stali kľúčové z hľadiska ďalšieho politického a ekonomického smerovania krajiny. K moci sa dostala proreformná vláda M. Dzurindu, ktorá začala uskutočňovať systémové zmeny, ktoré boli dlhé roky odkladané. Potvrdila sa neutržateľnosť hospodárskeho rastu za predchádzajúcich podmienok. Ekonomika sa dostala do krátkodobého útlmu, ktorý bol vynútený úspornými opatreniami. Podstatným faktorom bolo, že do ekonomiky začali prúdiť zahraničné investície. Pri privatizácii štátnych monopolov

a bánk sa podľa môjho názoru správne uprednostnili zahraničné subjekty. Výhodná poloha Slovenska a lacná a kvalifikovaná pracovná sila pôsobili prítlačivo na investorov, a už v tomto období sa investície, aj keď v menšej miere, stávajú motorom ekonomiky. Napriek pozitívnym zmenám sa vláde dá vyčítať ochabnutie reformného úsilia ku koncu volebného obdobia, spôsobené názorovou pluralitou v koalícii či stratou odvahy.

Ozdravenie bankového sektora a rast konkurencie vďaka príchodu zahraničných podnikov vytvárali určité predpoklady pre rast hospodárstva. V niektorých oblastiach však stále zostala zachovaná strnulosť, komplikovanosť a netransparentnosť, čiže znaky typické pre bývalý režim. Po roku 2002 sa rozbehla reformná vlna, zasahujúca viaceré oblasti hospodárstva, ktorá pozitívne ovplyvnila výkonnosť a konkurencieschopnosť Slovenska v nasledujúcich rokoch. Reformy majú mnohé nedostatky, ale pomáhajú odstrániť časť hore uvedených negatívnych znakov. Ich kvalite by zrejme prospelo, ak by ich realizácii predchádzala dlhšia diskusia a s ich realizáciou by sa začalo už skôr tak, aby boli rozložené do dlhšieho časového obdobia. Hodnoteniu reforiem sa venujem v prvej kapitole mojej práce. Od roku 2003 sa vlajkovou loďou priemyslu stáva automobilový priemysel. Prílev investícií v tomto odvetví je priaznivý, aj keď prostriedky použité na ich získanie v podobe investičných stimulov niekedy prekročili únosnú mieru (napr. Kia). Prognózovať ďalší vývoj hospodárstva je obtiažne. Ekonomika by mala v najbližších rokoch ťažiť z uskutočnených reforiem, ktoré sú však pozmeňované novou vládou. Domnievam sa, že prípadné negatívne opatrenia vlády (zvyšovanie verejných výdavkov, plánované opatrenia na trhu práce) by nemali, aspoň v najbližších rokoch, výrazne zapôsobiť na pokles výkonnosti a konkurencieschopnosti ekonomiky.

V druhej časti mojej bakalárskej práce som sa zaoberal analýzou makroekonomických ukazovateľov. Ich vývoj bol ovplyvnený predovšetkým domácimi faktormi. HDP dosahoval s výnimkou rokov 1999 – 2000 pomerne vysoké tempá rastu. Jeho rast bol vo väčšine sledovaného obdobia podnecovaný rastom spotreby na strane agregátneho dopytu a rastom pridanej hodnoty v službách na strane agregátnej ponuky. Ako už bolo spomínané, HDP rástol do roku 1998 hlavne za cenu rastu zadlženosti. Po roku 1998 sa v jeho raste prejavilo zvýšenie produkčnej sily hospodárstva. Vývoj cenovej hladiny bol ovplyvnený realizáciou resp. nerealizáciou cenovej liberalizácie. Rast inflácie spôsobili vo väčšej miere ponukové tlaky než dopytové, ktoré boli potláčané reštriktívnou menovou politikou. Veľkým problémom ekonomiky zostáva vysoká nezamestnanosť. Kvôli vysokému podielu dlhodobej nezamestnanosti sa z danej situácie stáva veľký sociálny problém, ktorý sa dá riešiť snáď iba aktívnou politikou na trhu práce. S problémom nezamestnanosti priamo súvisí iná negatívna

črta slovenského hospodárstva, a síce existencia obrovských regionálnych disparít. Príčinami ich existencie sú nedostatočná infraštruktúra a nerovnomerný prílev zahraničných investícií. Práve prílev priamych zahraničných investícií sa stal od roku 2000, kedy sa zrušili rôzne obmedzenia, motorom rastu ekonomiky a poklesu nezamestnanosti. Čiastočne sa podpísali aj na vývoji obchodnej bilancie, keďže zvýšili exportnú výkonnosť. Zahraničný obchod je dlhodobo deficitný, najmä kvôli surovinovej náročnosti produkcie, ktorá je uspokojovaná dovozmi a nižšej exportnej výkonnosti. Zvyšujúca sa konkurencieschopnosť slovenských produktov a ďalší rozvoj obchodu v rámci EÚ po zavedení eura by mohli dostať obchodnú bilanciu do kladných čísel. Všetky makroekonomické ukazovatele vykazujú v posledných rokoch pozitívne vývojové tendencie, ktoré by sa nemali v blízkej budúcnosti výrazne zmeniť.

Vývoj Slovenska od roku 1993 je úzko spätý s Európskou úniou. Prístupový proces, ktorý bol ovplyvnený v prvom rade politickým vývojom v krajine, vyvrcholil vstupom Slovenska do EÚ v roku 2004. Slovensko môže využiť výhody medzinárodnej spolupráce a spoločného trhu a rozvinúť svoj potenciál. Vstupom do EÚ sa síce skončil prístupový proces, ale zároveň sa začal proces implementácie jednotnej meny. Slovensko zatiaľ neplní všetky konvergenčné kritéria. Pre prijatie eura bude nutné zníženie miery inflácie a deficitu verejných financií v rokoch 2007 a 2008. Slovensko je na prijatie eura pripravené, aj keď jeho reálna konvergencia ku krajinám EÚ stále nie je dostačujúca. Zavedenie eura by mohlo byť ďalším stimulom pre dobiehanie vyspelejších krajín.

Od roku 1993 sa na Slovensku uskutočnili transformačné zmeny, stabilizovalo sa makroekonomické a politické prostredie a krajina sa začlenila do medzinárodných štruktúr. Stále existujú mnohé problémy, s ktorými krajina zápasí. Sú nimi vysoká nezamestnanosť, regionálne rozdiely, nedostatočná infraštruktúra, korupcia alebo nie úplne fungujúce podnikateľské prostredie. Ich riešenie sa javí byť záležitosťou dlhodobého charakteru. Základy fungujúcej tržnej ekonomiky sú však postavené. Nastal čas budovania nadstavby.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie a články

- (1) Adamiš, Miroslav, Figel', Ján: Slovensko na ceste do Európskej únie – kapitoly a súvislosti. 1. vydanie, SFPA, Bratislava 2004
- (2) Autner, Rudolf, Frank, Karol, Hvizdoš, Lukáš: Základné makroekonomické proporcie vývoja ekonomiky Slovenska v roku 2006 z pohľadu podnikov. 1. vydanie, Bratislava 2006
- (3) Bagatelas, William T., Sergi Bruno S.: The Slovak economy and EU membership. 1. vydanie, IURA EDITION, Bratislava 2004
- (4) Kárász, Pavol: Základné makroekonomické proporcie vývoja ekonomiky Slovenska v roku 2002 z pohľadu podnikov. 1. vydanie, Bratislava 2002
- (5) Kohútiková, Katarína, Ódor, Ludovít: Základné makroekonomické proporcie vývoja ekonomiky Slovenska v roku 2003 z pohľadu podnikov. 1. vydanie, Bratislava 2003
- (6) Kolektív autorov: Ekonomika Slovenska na začiatku transformačného procesu. 1. vydanie, SAP, Bratislava 1992
- (7) M.E.S.A. 10: Od spoločného k súkromnému – 10 rokov privatizácie na Slovensku. 1. vydanie, Centrum pre ekonomické a sociálne analýzy, Bratislava 1999
- (8) Mikloš, Ivan a kol.: Kniha reforiem. 1. vydanie, Visual Trend, Bratislava 2005
- (9) Morvay, Karol: Celkový makroekonomický vývoj. In: Marcinčin, Anton (ed.): Hospodárska politika na Slovensku 1990 – 1999. 1. vydanie, Bratislava 2000
- (10) NBS: Vplyv zavedenia eura na slovenské hospodárstvo, NBS, Bratislava 2006
- (11) NBS: Výročná správa 1997. NBS, Bratislava 1998
- (12) NBS: Výročná správa 1998. NBS, Bratislava 1999
- (13) NBS: Výročná správa 1999. NBS, Bratislava 2000
- (14) NBS: Výročná správa 2000. NBS, Bratislava 2001
- (15) NBS: Výročná správa 2001. NBS, Bratislava 2002
- (16) NBS: Výročná správa 2002. NBS, Bratislava 2003
- (17) NBS: Výročná správa 2003. NBS, Bratislava 2004
- (18) NBS: Výročná správa 2004. NBS, Bratislava 2005

- (19) NBS: Výročná správa 2005. NBS, Bratislava 2006
- (20) OECD: Economic Survey of the Slovak Republic 2005. OECD, Paris 2005
- (21) Okáli, Ivan a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 1996. 1. vydanie, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava 1997
- (22) Okáli, Ivan a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 1998. 1. vydanie, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava 1999
- (23) Okáli, Ivan a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 1999. 1. vydanie, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava 2000
- (24) Okáli, Ivan a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2000. 1. vydanie, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava 2001
- (25) Okáli, Ivan a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2001. 1. vydanie, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava 2002
- (26) Okáli, Ivan a kol.: Hospodársky vývoj Slovenska v roku 2002. 1. vydanie, Ústav slovenskej a svetovej ekonomiky SAV, Bratislava 2003
- (27) Zachar, Dušan (ed.): Reformy na Slovensku 2003 – 2004. 1. vydanie, PR 1, Bratislava 2004
- (28) Zachar, Dušan (ed.): Reformy na Slovensku 2004 – 2005. 1. vydanie, ŠOPA PRINT, Bratislava 2005

Elektronické zdroje

ec.europa.eu

www.euractiv.sk

www.euroinfo.gov.sk

www.finance.gov.sk

www.hnonline.sk

www.imf.org

www.ineko.sk

www.mesa10.sk

www.nbs.sk

www.oecd.org

www.pravda.sk

www.profini.sk

www.sario.sk

Zoznam tabuliek a grafov

Graf č. 1: Vývoj čistej a jadrovej inflácie	28
Graf č. 2: Miera nezamestnanosti vo vybraných regiónoch	30
Graf č. 3: Miera nezamestnanosti podľa vekových skupín.....	33
Graf č. 4: Podiel dlhodobej nezamestnanosti na celkovej nezamestnanosti.....	33
Graf č. 5: Stav PZI podľa krajiny investora k 31.12.2006.....	40
Graf č. 6: Stav PZI podľa krajov k 31.12.2006.....	41
Graf č. 7: Vývoj kurzu slovenskej koruny voči euru a americkému doláru	44
Graf č. 8: Vývoj salda verejných financií	46
Graf č. 9: Vývoj verejného dlhu	47
Tabuľka č. 1: Porovnanie uplatnenia metód privatizácie v prvej a druhej vlne	13
Tabuľka č. 2: Výška odvodov na dôchodkové zabezpečenie	16
Tabuľka č. 3: Hrubý domáci produkt v bežných a stálych cenách	23
Tabuľka č. 4: Podiel hospodárskych odvetví na tvorbe pridanej hodnoty.....	25
Tabuľka č. 5: Priemerná ročná miera inflácie meraná indexom spotrebiteľských cien	26
Tabuľka č. 6: Vývoj odvetvovej štruktúry zamestnanosti	29
Tabuľka č. 7: Vývoj miery nezamestnanosti	31
Tabuľka č. 8: Miera nezamestnanosti v krajoch SR	34
Tabuľka č. 9: Vývoj základných ukazovateľov zahraničného obchodu.....	36
Tabuľka č. 10: Vývoj platobnej bilancie	37
Tabuľka č. 11: Prílev priamych zahraničných investícií	39
Tabuľka č. 12: Plnenie maastrichtských kritérií	53